

Jongeren met een handicap of beperking op weg naar scholing en werk

Een verkennend onderzoek naar de aansluiting tussen het voortgezet speciaal onderwijs en vervolgonderwijs en de aansluiting tussen het voortgezet speciaal onderwijs en de arbeidsmarkt in de provincie Noord-Holland

Rapport
Provincie Noord-Holland

BMC
januari 2011
A.M. Araujo
drs. L.H. Batstra
ir. M.F. Depla
drs. I.M. Egas Reparaz
drs. J. Rietkerk
Projectnummer: 170158
Correspondentienummer: ON-2401-46147

INHOUD

HOOFDSTUK 1	INLEIDING	3
HOOFDSTUK 2	LANDELIJKE CONTEXT	4
2.1	Inleiding	4
2.2	Landelijke trends onderwijs	4
2.3	Passend onderwijs	5
2.4	De toekomst van het (voortgezet) speciaal onderwijs	7
2.5	Jongeren met een handicap en de arbeidsmarkt	7
2.6	Ontwikkelingen in regelgeving en beleid	8
2.7	Organisatienetwerken	9
HOOFDSTUK 3	DE FOCUS OP NOORD-HOLLAND	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Onderwijs in Noord-Holland	12
3.3	Het (voortgezet) speciaal onderwijs	13
3.4	Arbeidsmarkt Noord-Holland	13
3.5	Wajongers in Noord-Holland	14
3.6	Regio's, een rekbaar begrip	14
HOOFDSTUK 4	HET SPEELVELD IN NOORD-HOLLAND	15
4.1	De regionale expertisecentra	15
4.2	Onderwijsaanbod	16
4.3	Regionale opleidingscentra (ROC)	17
4.4	Instituten en spelers op arbeidsmarkt	17
4.5	Projecten en initiatieven	20
HOOFDSTUK 5	PROJECTEN EN ACTIVITEITEN	21
5.1	Inleiding	21
5.2	Certificering	21
5.3	Delen van kennis	22
5.4	Specifiek Noord-Hollandse initiatieven.	23
5.5	Projecten gericht op arbeidsparticipatie	24
5.6	Subsidieregelingen	25

HOOFDSTUK 6	BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN	26
6.1	Inleiding	26
6.2	Context	26
6.3	Bevindingen	26
6.4	Aanbevelingen	27
BIJLAGE 1	NOORD-HOLLAND; SCHOLEN EN ROC'S AAN HET WOORD	29
BIJLAGE 2	GEÏNTERVIEWDE PERSONEN	73
BIJLAGE 3	LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN	74

Hoofdstuk 1

Inleiding

Arbeidsmarkt en onderwijs zijn belangrijke thema's voor de provincie Noord-Holland. De provincie heeft deze thema's expliciet aangewezen als passend binnen haar rollen en taken, en beschreven in het zogeheten 'Lodder-plusprofiel'. De drie speerpunten op het terrein van onderwijs en arbeidsmarkt zijn als volgt gedefinieerd:

- monitoring en analyse van het onderwijs en de arbeidsmarkt;
- bestrijden van voortijdige schooluitval;
- vergroten van de arbeidsparticipatie en verbeteren van de concurrentie van het midden- en kleinbedrijf (MKB) door vergroting van de beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel.

In algemene zin is er reeds relatief veel aandacht voor de aansluiting tussen onderwijstypen en tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Kenniscentrum CrossOver constateert echter problemen voor jongeren met een beperking in de aansluiting tussen verschillende onderwijstypen en in de aansluiting tussen onderwijs- en arbeidsmarkt. Voor deze jongeren is de noodzakelijke aandacht ook naar het oordeel van de provincie onvoldoende.

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft adviesbureau BMC de aansluiting tussen de verschillende typen speciaal onderwijs en vervolgonderwijs en de aansluiting tussen speciaal onderwijs en de arbeidsmarkt in de provincie nader verkend. De resultaten zijn in dit rapport vastgelegd.

Na een beschouwing over de landelijke trends en ontwikkelingen rond onderwijs en arbeidsmarkt in hoofdstuk 2 komen de ontwikkelingen rond deze thema's in Noord-Holland in de hoofdstukken 3 en 4 aan de orde en wordt een stand van zaken opgemaakt. In hoofdstuk 5 worden een aantal projecten voor het voetlicht gebracht. De bevindingen en aanbevelingen worden in hoofdstuk 6 toegelicht. In de bijlage komen de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs en de ROC's uitgebreid aan het woord.

Hoofdstuk 2

Landelijke context

2.1 Inleiding

Nederland kent van oudsher een zeer gedifferentieerd systeem van speciaal onderwijs voor kinderen die op enige manier dreigen vast te lopen of vastgelopen zijn in het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs. Sinds de invoering van de Wet op de Expertisecentra in 2003 zijn de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs (vso), die gezamenlijk elf verschillende vormen vertegenwoordigen, wettelijk verplicht om in clusters samen te werken, de zogenoemde Regionale Expertisecentra (REC's).

- cluster 1 voor blinden en slechtzienden;
- cluster 2 voor doven, slechthorenden en kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden;
- cluster 3 voor lichamelijk, verstandelijk en meervoudig gehandicapten en chronisch zieke kinderen;
- cluster 4 voor kinderen met ernstige gedragsproblemen en/of psychiatrische problemen.

De praktijkscholen, ook wel PrO-scholen genoemd, en het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) behoren formeel niet meer tot het vso, maar zijn ondergebracht in de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO).

Hoewel zeker de leerlingen in het praktijkonderwijs qua doelgroep overeenkomsten vertonen met een gedeelte van de doelgroep die in het vso wordt 'bediend', worden deze scholen in de verkenning verder niet meegenomen. Wel blijkt uit de interviews en de daaruit voortkomende bevindingen en aanbevelingen dat het PrO-onderwijs in zijn ontwikkeling en expertise een belangrijke partner voor het vso kan zijn.

2.2 Landelijke trends onderwijs

Totale aantal leerlingen in primair en voortgezet onderwijs

Hoeveel kinderen gaan er in Nederland naar school? Onderstaande tabel geeft het totaal aantal vso-leerlingen weer in het primair en voortgezet onderwijs. De aantallen komen uit het rapport 'Kerncijfers 2005-2009' van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In totaal volgen op jaarbasis ruim 2,5 miljoen kinderen in Nederland onderwijs.

Aantal leerlingen x 1.000	2005	2006	2007	2008	2009
Primair onderwijs inclusief vso ¹	1.658,0	1.658,5	1.661,8	1.663,9	1.660,2
Voortgezet onderwijs	902,7	906,0	905,9	899,9	902,5
Totaal	2.560,70	2.564,50	2.567,70	2.563,80	2.562,70

Bron: Referentieraming 2010 OCW. Kerncijfers 2005-2009, 2010, p. 85.

¹ Op basis van vigerende wetgeving vallen ook leerlingen die het vso volgen onder het primair onderwijs.

Aantal leerlingen met een indicatie

Om in aanmerking te komen voor speciaal onderwijs hebben kinderen een indicatie nodig. Onderstaande tabel geeft de aantallen kinderen met een indicatie en de groei van die aantallen weer. Het aantal vso-leerlingen met een indicatie is ten opzichte van 2006 gestegen met 27,5%.

Aantal leerlingen met indicatie	1 augustus 2006	1 augustus 2007	1 augustus 2008	1 augustus 2009	Groei-totaal %
Speciaal en voortgezet speciaal onderwijs	85.459	98.515	103.342	108.995	27,5

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2009 en CFI 2009. Onderwijsverslag 2008-2009, 2010, p. 96.

Leerlingen in het speciaal onderwijs

Met een indicatie kan toegang verkregen worden tot een school voor (v)so, de onderstaande tabel toont het aantal vso-leerlingen dat hier gebruik van maakt. Vooral de instroom in het vso is de afgelopen jaren fors toegenomen.

Aantal leerlingen	2005	2006	2007	2008	2009	Groei-totaal %
So	35.075	35.796	36.435	34.400	34.244	-2,3
Vso	23.954	26.074	28.202	31.868	33.409	39,4
Totaal	59.092	61.870	64.637	66.268	67.653	14,4

Bron: OCW (DUO: Leerlingentellingen). Kerncijfers 2005-2009, 2010, p. 35. Peildatum 1 oktober.

Leerlingen met ambulante begeleiding

Als kinderen een indicatie hebben gekregen voor speciaal onderwijs, kunnen ze er ook voor kiezen om met ondersteuning op een reguliere school te blijven – het zogenoemde ‘rugzakje’. Onderstaande tabel geeft de aantallen en de groei van die aantallen weer van de leerlingen die ambulant worden begeleid in het regulier onderwijs en de groei van die aantallen. Het aantal vso-leerlingen met ambulante begeleiding is sinds 2005 meer dan verdubbeld. Het grootste deel van de leerlingen krijgt ambulante begeleiding vanuit cluster-3- of cluster-4-instellingen.

Ambulant begeleide leerlingen	2005	2006	2007	2008	2009	Groei-totaal %
In het (s)bao	13.700	18.200	21.200	22.200	22.500	64,2
In het vo	6.800	10.900	14.400	17.100	20.000	194,1
Totaal	20.500	29.100	35.600	39.300	42.500	107,3

Bron: OCW (DUO). Kerncijfers 2005-2009, 2010, p. 11.

2.3 Passend onderwijs

Hoewel de overheid met de invoering van de WEC meende de instroom en daarmee de bekostiging van het speciaal onderwijs beheersbaar te maken, is dit in de praktijk niet gebeurd; sterker nog, sinds 2003 is er sprake van een flinke toename van het aantal indicaties, met name in cluster 4.

Deze trend geldt zowel landelijk als voor de provincie Noord-Holland.

Wel is het zo dat van de geïndiceerde leerlingen ruim 40% met behulp van extra ondersteuning het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs volgt. Een rechtstreeks gevolg hiervan is dat de scholen voor (v)so te maken krijgen met de aanmelding van leerlingen met een steeds complexere problematiek. Deze trend doet zich gelden in alle clusters, maar met name in het cluster voor leerlingen met psychiatrische problemen en/of ernstige gedragsproblemen, waarbij het met name ook gaat om leerlingen in de voortgezetonderwijsleeftijd.

De doorzettende groei, met name dus de groei in cluster 4, en de daarmee gepaard gaande voortdurende overschrijdingen van de onderwijsbegroting hebben vanaf 2006 geleid tot een discussie met het veld over aanvullende maatregelen om de groei in te dammen, hetgeen tot nu toe niet is gelukt.

Parallel aan de ontwikkelingen rond de beheersing van de uitgaven voor speciale zorg aan leerlingen loopt het proces van invoering, dat bekend staat onder de naam 'Passend Onderwijs'.

Binnen passend onderwijs krijgen het regulier basisonderwijs en het voortgezet onderwijs een veel grotere verantwoordelijkheid waar het gaat om de toedeling van (extra) zorg aan leerlingen. Het Ministerie van OCW kiest hierbij als uitvoeringsorganisaties de al bestaande samenwerkingsverbanden WSNS in het primair onderwijs en de samenwerkingsverbanden vo in het voortgezet onderwijs. Scholen voor regulier onderwijs krijgen zorgplicht.

De overheid wil een systeem dat leerlingen zo veel mogelijk in het reguliere stelsel houdt met een onderwijs- en zorgaanbod dicht bij huis, waarbij niet alle kinderen met een relatief lichte hulpvraag in speciale, geïndiceerde voorzieningen terechtkomen. Dat betekent niet dat alle leerlingen naar het reguliere onderwijs moeten. Maar het reguliere onderwijs heeft meer opleidingsmogelijkheden dan het kleinschalige speciaal onderwijs. Daarom zijn reguliere besturen verplicht om zo goed mogelijke zorg aan te bieden, maar moeten zij tegelijk de ruimte krijgen om deze verplichting waar te maken. Leerlingen moeten pas overstappen naar het speciaal onderwijs als het echt noodzakelijk is. Voor sommige groepen leerlingen zijn er tussenvarianten tussen regulier onderwijs en speciaal onderwijs nodig.

Voormalig staatssecretaris Dijkema meldde eind 2009 hierover het volgende aan de Tweede Kamer:

'De huidige rugzakfinanciering biedt onvoldoende mogelijkheden voor maatwerk, omdat deze uitgaat van slagboomdiagnostiek (ja/nee-indicatie) en vaste bedragen. Daarbij is het aanvragen van een indicatie voor ouders en school een lang en bureaucratisch proces. De landelijke indicatiestelling vervalt dan ook. In plaats daarvan is handelingsgerichte diagnostiek nodig, met flexibele inzet van middelen en voorzieningen. Daar waar integrale zorg nodig is, blijft uiteraard de samenwerking van onderwijs samen met Bureau Jeugdzorg en/of het Centrum indicatiestelling Zorg van belang. Voor ouders moet dit een transparant proces zijn. Er zijn verschillende varianten denkbaar. Leerlinggebonden financiering heeft ervoor gezorgd dat veel kinderen met een ondersteuningsbehoefte zijn geïntegreerd in een reguliere klas. Dit blijft het uitgangspunt in de nieuwe situatie. Als dat niet kan, is (deeltijd)plaatsing in een speciale setting mogelijk. Om deze flexibiliteit en innovatieve initiatieven mogelijk te maken worden de huidige rugzakmiddelen aan de samenwerkingsverbanden toegekend.'

Bij de inzet van middelen wordt rekening gehouden met de voorzieningen binnen een samenwerkingsverband en met afspraken met het (v)so over plaatsing van leerlingen. Uitgangspunt voor een nieuwe financieringssysteem is dat scholen die de meeste zorg verlenen ook relatief de meeste middelen krijgen. Op deze manier kunnen de behaalde resultaten wat betreft de integratie van leerlingen worden behouden en verder uitgebouwd. De effecten van het herzien van het rugzakje en het toekennen van deze middelen aan de samenwerkingsverbanden worden onderzocht. Daarbij worden ook de effecten op aanpalende domeinen, zoals jeugdzorg en gezondheidszorg, in kaart gebracht. Mochten zulke effecten optreden, dan zal ik in overleg treden met de betrokken bewindspersonen over adequate oplossingen.'

Passend onderwijs kent voor leerlingen met een handicap of beperking een drietal doelen waarvoor nader beleid dient te worden ontwikkeld:

- diplomagericht onderwijs;
- onderwijs gericht op arbeidstoeleiding;
- onderwijs gericht op dagbesteding.

2.4 De toekomst van het (voortgezet) speciaal onderwijs

De doelen die passend onderwijs stelt zijn helder, maar niet nieuw. Juist op dit gebied hebben de scholen voor (v)so in de afgelopen tien jaar een kwaliteitsslag gemaakt. Ruim de helft van de vso-scholen (55%) heeft een onderwijsaanbod dat aansluit bij het uitstroomprofiel vervolgonderwijs, 69% heeft een aanbod voor arbeidstoeleiding en 62% bereidt de leerlingen voor op dagbesteding. De meeste vso-scholen bieden meerdere profielen aan. Het aanbod van de diverse profielen is verspreid over het hele land, provincies, gemeenten en REC's.

De invoering van passend onderwijs, naar verwachting in augustus 2012, maakt het onzeker of deze ontwikkelde expertise kan worden behouden. Immers, het accent op en de verantwoordelijkheid voor de zorg voor leerlingen komt nadrukkelijker te liggen bij het reguliere onderwijs, inclusief een groot gedeelte van de daarbij behorende budgetten. Daarnaast vindt een bezuiniging plaats van € 300 miljoen. In de toekomst zal de regio bepalen in hoeverre en voor welke leerlingen het noodzakelijk is dat zij een vorm van speciaal onderwijs krijgen aangeboden en welke extra middelen daarvoor beschikbaar zijn. De nu geldende landelijke criteria komen daarbij te vervallen.

2.5 Jongeren met een handicap en de arbeidsmarkt

Voor het functioneren van jongeren met een beperking op de arbeidsmarkt is de Wajong de belangrijkste regeling. Wajong is de regeling voor mensen die op jonge leeftijd door een ziekte of handicap beperkingen ervaren bij het vinden van werk. Het aantal Wajongers is de afgelopen jaren sterk gegroeid. In 2010 was de instroom voor het eerst lager dan in het voorgaande jaar.

In onderzoek wordt een direct verband gelegd tussen de groei van het aantal vso-leerlingen op vso en PrO (met name cluster 3 en 4) en de groei van de Wajong² en er is ook een verband tussen het aandeel leerlingen in vso en PrO per provincie en het instroomrisico in de Wajong.³

Werkende Wajongers: stand van zaken eind 2008 en eind 2009			
	Eind 2008	Eind 2009	Mutatie (%)
Lopend bestand			
Aantal Wajongers	178.590	191.957	7,5%
Aantal werkende Wajongers	46.113	47.614	3,3%
• reguliere werkgevers	20.657	21.961	6,3%
• Wsw	25.456	25.653	0,8%
% werkende Wajongers:	25,8%	24,8%	
• werkend bij reguliere werkgevers	11,6%	11,4%	
• werkende in de Wsw	14,3%	13,4%	

Bron: Wajong monitor, eerste rapportage, UWV, 2010

De belangrijkste sectoren (buiten de WSW) waar Wajongers werkzaam zijn: 22,9% werkt in de groothandel en de detailhandel, 15,2% in de industrie en 14,6% in de zorg. Vergeleken met de gemiddelde beroepsbevolking zijn Wajongers relatief vaak werkzaam in groothandel en detailhandel, autoreparatie en landbouw, bosbouw en visserij. Relatief slecht vertegenwoordigd zijn Wajongers in: openbaar bestuur, overheid, verzekeringen en gezondheidszorg en welzijn (*Ervaringen van werkgevers met Wajongers; Regioplan, 2009*). Het wel of niet werkzaam zijn van Wajongers hangt niet af van de grootte van een bedrijf, maar van het gevoerde HRM-beleid (*Wajongers en werkgevers over omvang en omgang; In dienst treden van Wajongers en behoud van werk; Vilans en TNO, 2009*).

2.6 Ontwikkelingen in regelgeving en beleid

Op 1 januari 2010 is de nieuwe Wajong (nWajong) in de plaats gekomen van de oude regeling. In de oude Wajong werd 98% volledig arbeidsongeschikt verklaard. In de oude Wajong lag de nadruk op de inkomensvoorziening. In de nWajong ligt de nadruk juist op de ondersteuning bij het vinden naar werk. Voor alle jongeren die instromen in de nWajong wordt een participatieplan gemaakt; ze krijgen een werkaanbod en ze zijn verplicht om passend werk te aanvaarden. De nWajong krijgt veel meer het karakter van een aanvullende uitkering (op het zelfverdiende loon). Alleen de groep met zware beperkingen wordt nog volledig en duurzaam arbeidsongeschikt verklaard. In de eerste zes maanden van de nWajong was dit 13% van instroom.

Jongeren met een nWajong-uitkering die gaan werken kunnen een beroep doen op voorzieningen, variërend van vervoer naar het werk, aanpassingen op de werkplek tot toewijzing van een jobcoach.

² Berendsen, E. e.a. De groei van de Wajong-instroom, Kenniscahier 07-01, oktober 2007, UWV, Amsterdam.

³ Kennismemo 10/08, Regionale verschillen bij het beroep op de Wajong, UWV, Amsterdam, september 2010.

Daarnaast zijn instrumenten beschikbaar als: proefplaatsing bij de werkgever, loondispensatie, premiekorting en no-riskpolis. Allemaal instrumenten om de drempel voor werkgevers te verlagen om een nWajongere in dienst te nemen.

UWV voert de nWajong uit. Arbeidsdeskundigen begeleiden de jongere die een beroep doet op de nWajong. Omdat het accent sinds de invoering van de nWajong ligt op ondersteunen in het traject naar werk, worden deze arbeidsdeskundigen ondergebracht bij het WERKbedrijf van UWV en doen zij hun werk vanuit de Werkpleinen (waar UWV-WERKbedrijf en gemeente samenwerken).

In het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is sprake van de invoering van 'één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt' waarin Wwb, WIJ, nWajong en Wsw opgaan. Voor jongeren die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn blijft de Wajong bestaan. En voor mensen met een indicatie 'beschut werken' voor de Wsw blijft de Wsw in tact. Voor het overige worden arbeidsgehandicapten met een beperkte verdien capaciteit zo veel mogelijk door middel van loondispensatie aan de slag geholpen bij reguliere werkgevers. Zij krijgen een loonaanvulling tot maximaal het wettelijk minimumloon. De overige voorzieningen (begeleiding, aanpassing werkplek en dergelijke) blijven in tact. Overigens worden de middelen voor re-integratie sterk beperkt.

Het is nog onduidelijk welke aanvullende voorwaarden er zullen gelden voor de doelgroep van de ene regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Als daarbij het Wwb-regime leidend wordt, zal er een toets plaatsvinden op huishoudinkomen. Dat betekent dat veel jongeren die nu een beroep doen op de (n)Wajong niet meer in aanmerking komen voor een uitkering en zich mogelijk terug zullen trekken van de arbeidsmarkt. De minister van SZW heeft aangekondigd dat hij de nieuwe regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt wil invoeren op 1 januari 2012.⁴ De regeling zal worden uitgevoerd door de gemeenten en/of de werkpleinen.⁵

2.7 Organisatienetwerken

Het in opdracht van Kenniscentrum CrossOver geschreven rapport 'Organisatienetwerken rond jongeren met een arbeidshandicap of beperking⁶' geeft treffend weer welke organisaties er in de praktijk betrokken kunnen zijn bij het verwerven en behouden van (betaald) werk voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking:

'Hoe verschillend jongeren ook zijn iedere jongere doorloopt drie fasen bij het verwerven en behouden van werk:

1. de fase van onderwijs;
2. de fase van transitie van onderwijs naar werk;
3. de fase waarin werk gevonden is en behouden moet worden.

⁴ Brief aan de Tweede Kamer, 6 december 2010.

⁵ Brief aan de Tweede Kamer, 6 december 2010. Deze laatste toevoeging betekent dat nog niet beslecht is of de gemeente of UWV-WERKbedrijf verantwoordelijk wordt voor de uitvoering van één regeling.

⁶ Dr. Peannette Paul, CrossOver april 2008.

Voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking kan arbeidsparticipatie in sociaal-economische zin de volgende invulling hebben:

- werken bij een reguliere werkgever (met een tijdelijk of vast dienstverband, al dan niet met ondersteuning van een externe jobcoach);
- zelfstandig ondernemerschap;
- werken bij een SW-bedrijf (binnen dat SW-bedrijf of gedetacheerd bij een reguliere werkgever);
- vrijwilligerswerk;
- arbeidsmatige dagbesteding.

De fase, de invulling van de arbeidsparticipatie, de voorzieningen die daarbij nodig zijn en de uitkeringssituatie bepalen met welke organisatie de jongere te maken krijgt:

- Iedere jongere met een arbeidshandicap of beperking krijgt te maken met één of meer onderwijsinstellingen. Daarnaast kan men te maken krijgen met 'bemoeizorg' van het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) als men het onderwijs voortijdig verlaat.
- Als een jongere met een arbeidshandicap of beperking een beroep wil doen op een voorziening of uitkering, krijgt hij te maken met organisaties die de toegang en uitvoering hiervan verzorgen: Gemeenten, UWV, CWI of CIZ.
- Gemeenten, UWV, CWI en CIZ schakelen diverse organisaties in bij de uitvoering zoals: re-integratiebedrijven, jobcoachorganisaties, arbeidstrainingscentra (ATC), SW-bedrijven en arbeidsmatige dagbesteding (DAC). De jongere die een beroep doet op een voorziening of uitkering krijgt vaak met deze organisaties te maken.
- Jongeren die stage lopen of werken hebben natuurlijk te maken met een werkgever.
- Daarnaast zoekt de jongere, of zoeken zijn ouders of verzorgers zelf contact met organisaties die in zijn behoefte kunnen voorzien. Waar kan hij terecht met zijn vragen, voor hulp en uitwisseling van informatie? De jongere kan aankloppen bij een aantal publiek gefinancierde organisaties: MEE-organisaties, onafhankelijke arbeidsadviseurs en de Centra voor Jeugd en Gezin. De jongere kan van hun dienstverlening gebruikmaken, maar dat hoeft niet. Verder kunnen jongeren zich aansluiten bij patiënten- en gehandicaptenorganisaties of een vakbond en informatie aanvragen bij kennis- en expertisecentra.
- Daarnaast kennen de organisatienetwerken een aantal organisaties die niet direct contact hebben met de jongere, maar die wel het beleid, de financiering en kennisontwikkeling van zijn organisatienetwerk bepalen: de Rijksoverheid, de sociale partners, de landelijke cliëntenraad, financiers en onderzoeks- en adviesbureaus.'

CrossOver onderscheidt de volgende netwerken:

- a. Door het Rijk geïnitieerde netwerken:
 - de zorgadviesteams (ZAT) in het voortgezet onderwijs;
 - de Regionale Meld- en Coördinatiepunten (RMC);
 - UWV-netwerken potentiële Wajongeren;
 - Centra voor Jeugd en Gezin.

- b. Regionaal geïnitieerde netwerken:
- netwerken met bedrijven in de regio (bilaterale contacten tussen stagebegeleiders en bedrijven);
 - netwerken rond scholen (PrO, vso, vmbo-scholen en ROC's/AOC's;
 - regionaal overleg stagedocenten.

Hoofdstuk 3

De focus op Noord-Holland

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 2.1 werd aangegeven dat Nederland zeer gedifferentieerd speciaal onderwijs kent, gedifferentieerd zowel naar handicap als naar aanbod. Alle vormen van (v)so zijn in de provincie aanwezig, alhoewel de spreiding van het onderwijsaanbod per regio verschilt. In de hier gepresenteerde verkenning richten we ons op de aanwezige vormen van voortgezet speciaal onderwijs en het onderwijsaanbod dat dit biedt. In de volgende paragraaf wordt in meer algemene zin ingegaan op de wijze waarop op dit moment het speciaal onderwijs is georganiseerd in Nederland en daarmee ook in Noord-Holland.

3.2 Onderwijs in Noord-Holland

In de provincie Noord-Holland met haar ruim 2,5 miljoen inwoners bezoeken ongeveer 238.000 leerlingen het basisonderwijs en 142.000 leerlingen volgen een vorm van voortgezet onderwijs. Een klein deel van deze leerlingen gaat naar een vorm van (v)so. Over die leerlingen in het vso gaat deze verkenning. In de volgende tabel wordt zichtbaar hoe de ontwikkeling is van het aantal vso-leerlingen dat een school voor (v)so in de provincie Noord-Holland bezoekt.

Leerlingen die een school voor (voortgezet)speciaal onderwijs bezoeken

Speciaal onderwijs

Schooltype	2005	2006	2007	2008	2009	Groei in %
Cluster 2	1.025	1.130	1.225	1.210	1.190	16
Cluster 3	2.421	2.362	2.392	2.328	2.232	- 7,8
Cluster 4	1.186	1.304	1.321	1.321	1.310	10,4
Totaal	4.632	4.796	4.938	4.859	4.732	2

Bron: OCW (DUO), Onderwijs in cijfers.

Voortgezet speciaal onderwijs

Schooltype	2005	2006	2007	2008	2009	Groei in %
Cluster 2	389	425	427	459	430	10
Cluster 3	1.870	1.959	2.075	2.164	2.101	12
Cluster 4	1.388	1.589	1.630	1.622	1.657	19,3
Totaal	3.647	3.973	4.132	4.245	4.188	14,8

Bron: OCW (DUO), Onderwijs in cijfers.

Uit de voorgaande tabellen blijkt dat in 2009:

- 1,95% van het totale aantal leerlingen in de basisschoolleeftijd (0,5% cluster 2, 0,9% cluster 3 en 0,55% cluster 4) een vorm van speciaal onderwijs volgde;
- 2,9% van het totale aantal leerlingen in de voortgezetonderwijsleeftijd (0,3% cluster 2, 1,4% cluster 3 en 1,2% cluster 4) een vorm van vso volgde.

3.3 Het (voortgezet) speciaal onderwijs

Het (v)so kent sinds de invoering van de Wet op de Expertisecentra in 2003 een verplichte samenwerking tussen scholen, die is gebaseerd op zowel het onderwijstype als de regio. De samenwerking werd vormgegeven in zogenoemde 'Regionale Expertisecentra' (REC's), waarbij de grootte van de regio sterk afhankelijk is van het schooltype en de mate waarin de specifieke handicap in Nederland voorkomt. Zo is bijvoorbeeld het onderwijs aan blinden en slechtzienden landelijk georganiseerd en bestaan er dus voor deze schooltypen geen aparte REC's. REC's hebben slechts een beperkte wettelijke opdracht: begeleiding van ouders bij indicatiestelling en het vinden van een passende school en de coördinatie van ambulante begeleiding. Indien de samenwerkende besturen binnen een REC meer taken gezamenlijk willen uitvoeren (centraal aanmeldpunt, gezamenlijke scholing, doelgroepenbeleid et cetera), kunnen deze taken door een REC uitgevoerd worden, maar hiertoe bestaat geen verplichting.

Het inwoneraantal en het aantal schoolgaande kinderen maakt dat alle vormen van (v)so in de provincie in meerdere of mindere mate aanwezig zijn; het gaat in totaal om 47 scholen. Een aantal van deze scholen onderhoudt nauwe relaties met een revalidatiecentrum of een instelling voor GGZ. Bijzonder is daarbij de specifieke situatie van een school die is verbonden aan een landelijke werkende instelling voor kinderen met epilepsie. Het aantal leerlingen dat deze voorzieningen bezoekt ligt op of iets onder het landelijk gemiddelde. In absoluut aantal (14) zijn de scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk) het meest vertegenwoordigd. De regionale spreiding van voorzieningen verschilt; met name in de Noordkop zijn geen voorzieningen voor blinde, slechtziende en dove leerlingen.

3.4 Arbeidsmarkt Noord-Holland⁷

De arbeidsmarkt in Noord-Holland wijkt op een aantal onderdelen af van het landelijke beeld. De sectorstructuur wijkt enigszins af. Zo is de industrie veel minder belangrijk dan landelijk (met uitzondering van de regio's IJmond en Zaanstreek). Daar staat tegenover dat de zakelijke en financiële dienstverlening groter zijn (Amsterdam). Handel en reparatie, met vooral MKB-bedrijven, de vervoerssector (Schiphol en de Amsterdamse haven) en de financiële dienstverlening zijn in Noord-Holland sterk vertegenwoordigd. Over de hele linie blijkt de ontwikkeling van het aantal banen in Noord-Holland minder conjunctuurgevoelig dan landelijk. Dit wordt toegeschreven aan de relatief geringe omvang van de industrie, het grotere belang van de zakelijke dienstverlening en het grotere aandeel MKB-bedrijven.

Binnen Noord-Holland is de banengroei in de noordelijke regio's hoger geweest dan in de zuidelijke regio's. Amsterdam is de belangrijkste banenmotor van de provincie. Een derde van de banen in de provincie bevindt zich in Amsterdam.

⁷ Monitor arbeidsmarkt en onderwijs provincie Noord-Holland 2009; SEO, november 2009.

Een vertaling van deze ontwikkelingen op de Noord-Hollandse arbeidsmarkt naar de positie van jongeren met een handicap is lastig te maken. In het algemeen is het economische klimaat in Noord-Holland relatief gunstig. Kijken we naar sectoren waar jongeren met een handicap relatief vaak werkzaam zijn (handel en reparatie, industrie en zorg), dan zien we dat het beeld wisselend is: de sector 'industrie' is relatief klein in Noord-Holland. Het belang van handel en reparatie is juist wat groter dan gemiddeld.

3.5 Wajongeren in Noord-Holland

Noord-Holland behoort tot de provincies met een relatief lage instroom in de Wajong (1,4/1.000 ten opzichte van landelijk 1,7/1.000 in 2009). De concentratie van het aantal mensen met een Wajong-uitkering is ook lager dan het landelijk gemiddelde (16/1.000 ten opzichte van 18/1.000). Voor de positie van jongeren met een handicap is met name het instroomrisico van belang.

De verklaring voor de verschillen in instroomrisico in de Wajong worden gezocht in verschillen in het aandeel leerlingen op vso en PrO, het aantal institutionele huishoudens en de uitstroom uit de Wwb (doelgroep uit Wwb die wordt overgeheveld naar de Wajong). Daarnaast speelt het economisch klimaat (lage werkloosheid, groeiende beroepsbevolking, opleidingsniveau beroepsbevolking) een belangrijke rol.⁸

3.6 Regio's, een rekbaar begrip

Een poging om het woord 'regio' op eenduidige wijze te interpreteren is bijzonder lastig. Het aanduiden van een regio is sterk afhankelijk van het gebied waarin een organisatie werkzaam is; de jeugdzorg hanteert een andere indeling dan bijvoorbeeld het CIZ of de MEE-organisaties. Uit paragraaf 3.3 werd al duidelijk dat dit voor het vso weer anders is. Afhankelijk van het meer of minder voorkomen van een bepaald schooltype zal de definitie van de regio waarin de school werkzaam is anders zijn. Hierin ligt een probleem besloten dat gaat over de samenwerking in regionale (organisatie)netwerken.

⁸ Kennismemo 10/08, regionale verschillen bij het beroep op de Wajong, UWV, Amsterdam, september 2010.

Hoofdstuk 4

Het speelveld in Noord-Holland

4.1 De regionale expertisecentra⁹

In Noord-Holland zijn de volgende REC's actief:

REC 2 Holland-Flevoland

Evenals het geval is bij de blinden en slechtzienden gaat het landelijk gezien om het verzorgen van onderwijs en ambulante begeleiding voor een betrekkelijk kleine doelgroep. In totaal zijn er voor doven, slechthorenden en kinderen met ernstige spraak- en/of taalproblemen vier REC's in Nederland. Voor REC Holland-Flevoland is Noord-Holland slechts een onderdeel van het verzorgingsgebied waarin voor leerlingen in de vo-leeftijd drie scholen actief zijn: de Signis Scholengemeenschap en de AG Bellschool in Amsterdam en vso Hendrik Mol in Schagen.

REC 3 Noord-Holland en REC 3 Reactys Midden-Nederland

De REC's cluster 3 bedienen een brede en gevarieerde doelgroep in aanmerkelijk kleinere regio's. De scholen zijn onderverdeeld in een aantal schooltypen:

De Mytylscholen verzorgen onderwijs voor kinderen met een lichamelijke beperking. Tytylscholen (vaak voorkomend als afdeling van een mytylschool) bieden onderwijs aan kinderen met een meervoudige handicap. Scholen voor langdurig zieke kinderen (lzk-scholen) verzorgen onderwijs voor kinderen met een chronische ziekte of aandoening en scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk) verzorgen onderwijs voor kinderen met (ernstige) verstandelijke beperkingen. Een meerderheid van de cluster-3-scholen is een zogenoemde sovso-school, hetgeen betekent dat zij onderwijs verzorgen aan leerlingen van 4 tot 20 jaar. Landelijk zijn er zestien REC's cluster 3, waarvan er twee actief zijn in Noord-Holland.

REC Noord-Holland kent de provincie Noord-Holland minus Het Gooi als

verzorgingsgebied. Het onderwijsaanbod voor leerlingen in de vo-leeftijd wordt verzorgd door Heliomare Onderwijs in Wijk aan Zee, een Mytyl-Tytylschool met verbrede toelating voor langdurig zieke kinderen, De Waterlelie in Cruquius:

lzk-school specifiek voor kinderen met epilepsie, en twaalf zmlk-scholen

(Liniecollege Den Helder, de Alk Alkmaar, de Zevensprong Beverwijk, de Eenhoorn Hoorn, de ML Kingschool Purmerend, Dynamica Zaandam, de Van Voorthuysen-school, De Schelp Haarlem, Van Koetsveldschool, Heldringschool, Laudyschool en Kingmaschool Amsterdam).

REC Reactys is werkzaam in Het Gooi en de provincie Utrecht; in Het Gooi wordt het vo-onderwijs verzorgd door De Trappenberg Mytyl-Tytylschool Huizen en twee zmlk-scholen (De Klimopschool en De Mozarthof Hilversum).

⁹ In bijlage 1 is een volledig overzicht opgenomen van de scholen en ROC's en de resultaten van de interviews die bij iedere afzonderlijke instelling zijn afgenomen.

REC 4.5 en REC Bovenamstel

Het zogenoemde cluster-4-onderwijs voor kinderen met ernstige psychiatrische problemen en/of gedragsproblemen kent twee REC's die in de provincie actief zijn. Landelijk zijn er dertien REC's cluster 4. REC Bovenamstel verzorgt het onderwijs in de regio Haarlemmermeer, Amstel en Meerlanden, Amsterdam, Zaanstreek-Waterland en Het Gooi. In de vo-leeftijd verzorgen twee scholen het onderwijsaanbod (De Wetering, Altracollege Amsterdam). REC 4.5 is actief in het overige deel van Noord-Holland, het vo-onderwijs wordt door een drietal scholen verzorgd (De Spinaker Alkmaar, Het Molenduin Santpoort, Gunningschool Haarlem). REC 4.5 kent verhoudingsgewijs de meest centrale aansturing en een groter dienstenaanbod vergeleken met de overige in de provincie werkzame REC's. Voor een groot aantal scholen van de REC's geldt dat het onderwijs van een bepaalde school op meerdere lespunten of nevenvestigingen wordt aangeboden.

4.2 Onderwijsaanbod

Het onderwijsniveau in het voortgezet speciaal onderwijs is zeer divers en richt zich naast de uitstroom naar arbeid en dagbesteding ook op het volledige vmbo-, havo- en vwo-onderwijs.

Met name het havo-/vwo-onderwijs wordt echter op een beperkt aantal scholen (twee cluster-2-scholen, één cluster-3-school en één cluster-4-school) aangeboden en is alleen toegankelijk voor leerlingen met de juiste indicatie.

Op dit gebied zijn er initiatieven om deze onderwijsvormen ook in samenhang en samenwerking met het reguliere voortgezet onderwijs vorm te geven ('speciaal waar het moet, regulier waar het kan'); het initiatief komt in dit geval uit cluster 2 vso Hendrik Mol in Schagen en Orion College AG Bell in Amsterdam. Passend onderwijs kan hierbij een stimulerende rol spelen.

Helimare Onderwijs (cluster 3) kiest er juist voor om deze onderwijsvormen in een 'beschermde' omgeving aan te bieden.

Genoemde scholen streven ernaar om hun voorzieningen ook toegankelijk te maken voor andere leerlingen dan de traditionele doelgroep. Ook hier zal passend onderwijs naar verwachting (na het vervallen van de landelijke criteria) positief van invloed zijn.

Hoewel geen van de zmlk-scholen diplomagericht onderwijs biedt, valt op dat zij regelmatig via certificering hun leerlingen maximaal proberen toe te rusten voor de toekomst. Voor dit type leerling is de gang naar het ROC nog weinig begaanbaar, maar toch lijkt met certificering een eerste stap gezet te zijn om een aantal leerlingen aan vervolgonderwijs te laten deelnemen. Met enige regelmaat blijkt ook dat voormalige zmlk-leerlingen, zeker wanneer ze een baan vinden in het 'vrije bedrijf', alsnog gebruikmaken van de basisberoepsgerichte leerweg (bbl) en naast hun werk een dag naar school gaan.

De cluster-4-scholen bedienen een doelgroep die om verschillende redenen is afgehaakt of niet te handhaven is in het reguliere onderwijs. Gebrek aan structuur, het ontbreken van traditionele normen en waarden en daarmee onvoldoende motivatie, vragen om creatieve en onconventionele methoden om deze leerlingen binnenboord te houden. Het al vanaf jonge leeftijd aanbieden van praktische vakken gecombineerd met interne en externe stages, blijkt succesvol.

Niet alleen via eigen netwerken maar zeker ook met hulp van het UWV blijken veel leerlingen uiteindelijk succesvol toegeleid te worden naar werk.

4.3 Regionale opleidingscentra (ROC)

De ROC's zijn grote onderwijsinstellingen die een breed scala aan (middelbare) beroepsgerichte opleidingen verzorgen. Dit doen zij op verschillende niveaus. In principe is de instroom drempelloos, hetgeen betekent dat voor het volgen van het laagste opleidingsniveau geen gediplomeerde vooropleiding noodzakelijk is. Veel leerlingen die uitstromen uit het vso volgen hier een opleiding. In de provincie zijn zes ROC's actief, te weten ROC Kop van Noord-Holland Den Helder, ROC Horizon College Alkmaar, ROC Nova College Haarlem, Regiocollege Zaandam, ROC van Amsterdam en ROC ASA met naast vestigingen in Amsterdam ook vestigingen in Amersfoort, Utrecht en Almere.

Als ROC's leerlingen uit het vso opnemen zijn zij nog onvoldoende toegerust. Een positieve ontwikkeling is dat de contacten op regionaal niveau tussen het vso en de ROC's zich positief ontwikkelen. Vooral het NOVA-college lijkt hierin succesvol. De bevindingen en aanbevelingen worden in hoofdstuk 5 toegelicht.

4.4 Instituten en spelers op arbeidsmarkt

Hierna wordt een overzicht gegeven van de instituten en spelers die actief zijn op het gebied van arbeidsmarktbeleid in de provincie Noord-Holland:

- Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid
- Werkpleinen
- UWV Netwerken
- Werkgevers (regulier)
- Bijzondere werkgevers en intermediairs

Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid

Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid zijn in het hele land gevormd bij de start van nieuwe inrichting van de sociale zekerheid (SUWI) in 2002. Het idee achter de platforms: platform voor overleg van sociale partners, gemeenten, onderwijs en UWV over de arbeidsmarkt: afstemming van initiatieven, verspreiden van arbeidsmarktinformatie, netwerkfunctie. De vorming van regionale platforms is in eerste aanleg gesteund door het Rijk. Later moesten ze op eigen benen staan. Sommige regionale platforms zijn daar goed in geslaagd. Andere regionale platforms zijn opgeheven of leiden een sluimerend bestaan.

Er zijn vijf platforms arbeidsmarktbeleid in Noord-Holland:

- Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Noord-Holland-Noord;
- Platform Onderwijs Arbeidsmarkt Amsterdam;
- Platform Onderwijs Arbeidsmarkt Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer;
- Platform Onderwijs Arbeidsmarkt Zaanstreek Waterland;
- Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Gooi en Vechtstreek.

Op basis van deskresearch krijgen wij de indruk dat met name het platform in Noord-Holland-Noord en het platform in Amsterdam de meeste activiteit laten zien.

Werkpleinen

Op de werkpleinen bieden gemeenten en het UWV gezamenlijk dienstverlening aan werkzoekenden (ondersteuning baan vinden en uitkering verstrekken) en werkgevers (vervullen vacatures). Er zijn honderd werkpleinvesteringen (waarvan zeventien in Noord-Holland). Daarvan zijn er dertig door de minister aangewezen als 'plusvestiging' (waarvan vijf in Noord-Holland). Het verzorgingsgebied van de plusvestigingen valt samen met een arbeidsmarktregio. Daarbinnen heeft de wethouder van de centrumgemeente de verantwoordelijkheid voor de regio en deze is verantwoordelijk voor het bijeenbrengen van relevante partijen voor de gezamenlijke regionale arbeidsmarktaanpak. Dit is vastgelegd in een bestuursakkoord ('Samen aan de slag'). Vanuit de dertig plusvestigingen wordt de regionale arbeidsmarkt benaderd. Het gaat dan om de functies:

- regionaal netwerk voor arbeidsmarktinitiatieven, convenanten, projecten, vertaling van landelijke initiatieven;
- regionale werkgeversservicepunten;
- toegang tot regionale partners (publiek en privaat).

In Noord-Holland vallen de arbeidsmarktregio's van de plusvestigingen samen met de gebieden van de regionale platforms. De netwerkfuncties van platform en arbeidsmarktregio vallen dan samen. Activiteiten kunnen dan afgestemd worden met de regionale stakeholders van de werkpleinen. Een voorbeeld daarvan zijn de regionale actieplannen Jeugdwerkloosheid.

UWV-netwerken

In de provincie Noord-Holland zijn zeven netwerken actief waarin de zorg voor Wajongers door het UWV wordt afgestemd met scholen voor vso en PrO en andere relevante partners. De werkwijze is vergelijkbaar met die van de ZAT's op scholen, maar dan gericht op de aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt. Potentiële schoolverlaters worden door de school ingebracht. Er wordt één casemanager benoemd in het netwerk. De netwerken komen eens per acht weken bijeen. Per jaar worden naar schatting dertig leerlingen per netwerk besproken.

De netwerksystematiek is twaalf jaar geleden begonnen in Noord-Holland. Inmiddels is het model uitgerold over het hele land, maar Noord-Holland is nog steeds een voorbeeld.

Er zijn netwerken in: de Noordkop, West-Friesland, Purmerend, Zaanstad, Noord-Kennemerland, Haarlem en IJmuiden. De partners van het UWV die deelnemen aan de netwerken zijn: RMC (leerplicht), Stichting MEE, Jongerenloketten, centra voor begeleid werken, jobcoachorganisaties, SW-bedrijven (afhankelijk van de regio: Noorderkwartier, WNK, Baanstede), ROC (Horizoncollege). In de Zaanstreek neemt ook de gemeente Zaanstad en de vrijwilligerscentrale deel, in Noord-Kennemerland leerwerkbedrijf Take Off. Het UWV noemt de MEE-organisatie in dit kader een belangrijke partner. Alle scholen noemen de netwerken van het UWV als een belangrijk instrument in de aansluiting tussen school en arbeidsmarkt.

In Groot Amsterdam hanteert het UWV een afwijkende aanpak. Er is een netwerkoeverleg met de zmlk-scholen, overigens zonder RMC-leerplicht.

De vso- en PrO-scholen worden eens per jaar bezocht. Dan wordt doorgenomen voor welke leerlingen voorzieningen kunnen worden ingezet om een leerling aan het werk te krijgen en/of de Wajong-aanvraag wordt in gang gezet. In het verleden lag het initiatief volledig bij de school. Sinds medio 2010 heeft het UWV de opdracht om een sluitende aanpak richting de arbeidsmarkt te realiseren voor de leerlingen die in het laatste jaar van vso en PrO zitten.

Werkgevers¹⁰

Het vinden van werkplekken bij reguliere werkgevers verloopt op verschillende manieren:

- Scholen hebben een netwerk van stagebedrijven waar leerlingen gedurende hun stage werken. Dit zijn ook de bedrijven waar deze leerlingen vervolgens blijven werken. Sectoren die door de scholen vaak genoemd worden: detailhandel (supermarkten, tuincentra, bouwmarkten), facilitaire diensten (schoonmaak en catering), groenonderhoud, horeca, verzorging.
- Werkgevers in de buurt: in het niet-grootstedelijke gebied speelt het lokale netwerk waarin (MKB-)ondernemers actief zijn een belangrijke rol om werkplekken voor jongeren met een handicap te vinden. Denk aan de lokale detailhandel, distributiecentra, autopoets- en -reparatiebedrijven, dakkapellenfabriek. Wat grotere bedrijven die in dit verband genoemd zijn: DEEN (supermarkten), Nic Oud (directmail), Paresto (catering Marine Den Helder).
- Convenanten met grote werkgevers: met een aantal grote ondernemingen en landelijke ketens zijn afspraken gemaakt over het in dienst nemen van jongeren met een Wajong-uitkering: C-1000, AH, Slotervaartziekenhuis zijn hiervan belangrijke voorbeelden in Noord-Holland.
- UWV WERKbedrijf is verantwoordelijk voor de bemiddeling van Wajongeren. In het verleden werden daar altijd re-integratiebedrijven voor ingeschakeld. Sinds de invoering van de nWajong doet het UWV het ook zelf. De reguliere vacatures waarover UWV WERKbedrijf beschikt zijn niet zonder meer geschikt voor Wajongeren. Het UWV bemiddelt in het traject van de Wajongeren naar de convenantbedrijven.

Bijzondere werkgevers en intermediairs

Naast de reguliere werkgevers zijn er ook een aantal bijzondere werkgevers waar Wajongeren werken:

- SW-bedrijven. De helft van de Wajongeren die werken, werken bij een SW-bedrijf. In Noord-Holland zijn dat: Noorderkwartier, WNK, Baanwerk, Pantar en Tomin. De SW-bedrijven bieden werk in hun eigen werkbedrijven (beschutte werkgelegenheid), maar detacheren ook mensen met een SW-indicatie en begeleiden SW'ers die in het kader van begeleid werken in dienst zijn bij reguliere werkgevers. SW-bedrijven kennen wachtlijsten. Het aantal SW'ers dat zij in dienst kunnen nemen is namelijk gelimiteerd.

¹⁰ BMC heeft geen systematische inventarisatie gemaakt van alle bedrijven in Noord-Holland waar jongeren met een handicap stage lopen of in loondienst werken. De keuze voor de in de tekst genoemde bedrijven is gebaseerd op de interviews.

- **Leerwerkbedrijven:** bedrijven die mensen met een vlekje (onder wie jongeren met een handicap) een leerwerkbaan bieden. Vanuit deze leerwerkbanen kunnen ze doorstromen naar een reguliere werkgever. Voorbeelden van zulke bedrijven in Noord-Holland zijn: Take Off (Alkmaar), DOC 51 (Den Helder), Fifteen (Amsterdam), Breugems Brouwerij (Zaanstad). Er zijn ook leerbedrijven in de bouw en in de fietsreparatie.
- **Re-integratiebedrijven/jobcoachorganisaties.** Deze bedrijven ondersteunen Wajongeren bij het vinden van werk en begeleiden ze op de werkplek. Dit kan in opdracht van het UWV, maar het kan ook in opdracht van de jongere zelf (via een 'individuele re-integratieovereenkomst'). Deze faciliteiten worden gefinancierd door het UWV (voorzieningen)

4.5 Projecten en initiatieven

Naast de hiervoor beschreven instituties en spelers zijn er nog projecten en initiatieven die gericht zijn op de aansluiting tussen vso en PrO en de arbeidsmarkt. Dit is geen uitputtend overzicht. De reguliere activiteiten van scholen, (bijzondere) werkgevers zijn niet altijd scherp te onderscheiden van 'projecten'.

Regionaal actieplan jeugdwerkloosheid

In alle dertig arbeidsmarktregio's zijn coördinatoren voor het Actieplan Jeugdwerkloosheid (Ministerie van SZW) aangesteld. Het Actieplan Jeugdwerkloosheid is opgezet om te voorkomen dat jongeren op een onevenredige manier het slachtoffer worden van de economische crisis.

Het ministerie heeft vastgesteld dat de regionale actieplannen goed lopen, op één onderdeel na: de aandacht voor kwetsbare jongeren. Dit is een brede groep. Het gaat zowel om jongeren met een Wajong-uitkering als om jongeren die om heel andere redenen uitvallen uit het regulier onderwijs. De meeste projecten die in dit kader zijn gestart zijn erop gericht om kwetsbare jongeren alsnog een leerwerkplek te bezorgen. Er zijn in dit kader geen speciale projecten gestart voor Wajongeren.

Hoofdstuk 5

Projecten en activiteiten

5.1 Inleiding

Toeleiding tot de arbeidsmarkt is voor bijna alle vso-scholen een belangrijk aandachtspunt, waar veel energie in wordt gestoken.

Op basis van deskresearch en gesprekken met betrokkenen noemen wij hier een aantal projecten/activiteiten die in Noord-Holland zijn ontwikkeld of waar door scholen en/of jongeren uit de doelgroep gebruik van wordt gemaakt of aan wordt deelgenomen.

5.2 Certificering

Een meerderheid van de vso-scholen richt zich in het onderwijs op uitstroom naar arbeid en dagbesteding. Het behalen van een diploma, zeker binnen het zmlk-onderwijs, is over het algemeen niet aan de orde. Wel blijkt dat veel scholen zoeken naar mogelijkheden om leerlingen op deelgebieden te certificeren. Twee, overigens landelijke opererende, organisaties ondersteunen de scholen hierbij:

IVIO

IVIO staat voor Instituut voor Individuele Ontwikkeling en werd in 1936 door professor Kohnstamm opgericht. De IVIO-adviesgroep richt zich op de ontwikkeling van bijzondere doelgroepen op het gebied van opleiding, didactiek en toeleiding tot arbeid. Ze heeft hiervoor een aantal praktische leerroutes ontwikkeld die kunnen worden afgesloten met een examen. Er zijn leerroutes ontwikkeld onder andere op het gebied van magazijnbeheer, schoonmaak en transport. Zo is er bijvoorbeeld de mogelijkheid om een heftruckdiploma te behalen en officieel erkende certificaten voor de schoonmaakbranche. Veel scholen maken binnen hun onderwijs gebruik van de mogelijkheden die het IVIO biedt.

Website : www.ivio.nl

SVA branchegerichte cursussen en certificering

Een belangrijke groep jongeren kan geen beroepskwalificatie op niveau 1 of 2 halen. Zij hebben door hun beperkingen vaak moeite met de theorie. In de praktijk voeren zij vaak wel werkzaamheden uit die van een werknemer, die is gekwalificeerd op niveau 1 mogen worden verwacht.

Het SVA-traject (Schoolontwikkeling Vso Arbeidsvoorbereiding) maakt het mogelijk om jongeren te kwalificeren op grond van aantoonbare vaardigheden die zij nodig hebben op het werk. De SVA-kwalificaties worden ontwikkeld in samenwerking met het beroepsveld. Tevens heeft het kenniscentrum en/of de branchevereniging bij de ontwikkeling van het SVA-certificaat meegedacht. Door het behalen van een SVA-kwalificatie kan de school de leerlingen een toekomstperspectief bieden als werknemer. Dit werkt niet alleen voor leerlingen en ouders, maar ook voor leerkrachten zeer motiverend.

Website : www.kpcgroep.nl

5.3 Delen van kennis

Naast de samenwerking met organisaties die scholen kunnen ondersteunen bij het zo goed mogelijk toerusten van leerlingen voor een plaats op de arbeidsmarkt bestaan er projecten die zijn bedoeld om de kennis en ervaring van individuele scholen te delen met collega's in het land; dit geldt bijvoorbeeld voor het project *LIESA*.

Het voorbereiden voor en toeleiden naar arbeid van leerlingen met een handicap of stoornis is een belangrijke opdracht van het speciaal onderwijs. LIESA levert een bijdrage aan het goed voorbereiden van leerlingen in het speciaal onderwijs op arbeid. Ook wil LIESA voor schoolverlaters de overgang van onderwijs naar arbeid verbeteren. LIESA inventariseert en verspreidt aanwezige kennis en ervaringen en stimuleert de uitwisseling van kennis en het uitzetten van beleid ten aanzien van arbeidsvoorbereiding en -toeleiding. LIESA richt zich primair op scholen voor vso en REC's uit cluster 1 tot en met 4 en op de medewerkers die zich op deze scholen in de praktijk bezighouden met arbeidsvoorbereiding en -toeleiding. LIESA is van en voor het speciaal onderwijs.

LIESA onderhoudt een website en begeleidt netwerken waarin medewerkers uit het speciaal onderwijs elkaar ontmoeten.

- LIESA organiseert LIESA-dagen op scholen in diverse regio's. Op deze dagen staan goede voorbeelden op het terrein van de arbeidstoeleiding in het vso centraal. Een belangrijk onderdeel van de website is de kennisbank. In nauwe samenwerking met het onderwijsveld verzamelt LIESA praktijkrelevante kennis, methodieken en ervaringen en stelt deze beschikbaar in de kennisbank.

Website: www.liesa.nl

Van Wajong naar Werk

Met subsidie van het UWV is deze website ontwikkeld. Het delen van kennis en good practices staat daarbij centraal. Uit het Wajong-subsidiefonds werden tot nu ruim tachtig projecten gesubsidieerd, alle gericht op een van de volgende thema's:

- informeren en voorlichten;
- jongeren bereiken en empoweren;
- kwalificeren voor de arbeidsmarkt;
- regionaal samenwerken;
- specifieke werkwijzen en methoden;
- werkgevers als partners in business.

Website: www.vanwajongnaarwerk.nl

Werkgeversservicepunt Wajong

Sinds oktober 2008 is het landelijk werkgeversservicepunt Wajong door het UWV geopend. Daar kunnen werkgevers terecht met hun vragen over het in dienst nemen van Wajongers. Er zijn ook enkele regionale vestigingen van het werkgeversservicepunt Wajong, onder andere op het werkplein Amstel-Venen (geopend in april 2010).

Website: www.werk.nl/wajong/werkgever/meerweten/advies

5.4 Specifiek Noord-Hollandse initiatieven

De ArbeidsFormule

De aanleiding van het project is de wens tot het realiseren van een bestendige samenwerking te realiseren tussen De Spinaker, school voor (v)so cluster 4 en het MKB in de regio. Doelstelling is om een groot aantal deelnemers leerbanen, stages en werkplekken aan te bieden met uitzicht op een langdurig arbeidscontract. De doelgroep bestaat uit jongeren van 18 jaar en ouder met een ernstige gedragsstoornis en/of psychiatrische problematiek. Deze jongeren hebben een bedreigd perspectief op werk en maatschappelijk functioneren. De deelnemers staan ingeschreven op het Bureau Arbeidsparticipatie, een afdeling van De Spinaker.

Website: www.dearbeidsformule.nl

Transitie op Maat - De Spinaker

In Nederland is passende hulpverlening voor jongeren met een ziekte of handicap georganiseerd bij verschillende organisaties. Hierdoor ontbreekt vaak de eindcoördinatie en eindverantwoordelijkheid. Door deze versnippering kan de jongere tussen wal en schip vallen en loopt hij/zij daarmee een groot risico om uit te vallen in de maatschappij.

Het project heeft de volgende doelstellingen:

- Belemmeringen op regionaal niveau worden weggenomen en er wordt een betere afstemming gecreëerd tussen de beleidsterreinen van de kernpartners De Spinaker, UWV Alkmaar, gemeenten en Bureau Jeugdzorg.
- Jongeren krijgen in de toekomst ondersteuning bij het vinden en behouden van werk.
- De samenwerking van de ketenpartners leidt tot een efficiëntere inzet van de verschillende instrumenten waarmee zij de jongere kunnen begeleiden.
- Uiteindelijk moet worden gekomen tot een gezamenlijk regionaal budget. Met dat budget kunnen de ketenpartners middelen voor onderwijs, arbeidsmarkt en zorg inzetten.

In de tweede helft van het project starten tien jongeren met een individueel transitieplan. Dit plan kan leiden tot een van de volgende resultaten:

- een zinvolle dagbesteding;
- een stabiele en kwalitatief goede schoolsituatie, die toeleidt naar arbeid;
- praktijkgerelateerde scholing (bbl, bol, (branche-)certificering);
- beroepsgerelateerde vaardigheden;
- het opdoen van relevante werkervaring;
- duurzame realisatie van betaald werk.

Website: www.uwv.nl/experimentenregeling/projecten-2010/De_Spinaker

IPS

(Het UWV met GGZ Noord-Holland-Noord en GGZ Purmerend)

Dit is een project waarbij methodiek ontwikkeld wordt om jongeren al tijdens hun behandeling in ambulante GGZ te begeleiden naar werk (gebaseerd op een Amerikaanse methode).

Website: www.ggz-nhn.nl

Switch

Bijna vier jaar geleden is Lijn 5 Noord-Holland gestart met het project Switch, ook bekend onder de naam ATC Onderweg naar Arbeid: een begeleidingstraject speciaal voor jongens met een licht verstandelijke beperking én een justitieel verleden. Deze leerlingen volgen onder andere Onderwijs op het Molenduin (vso cluster 4). Een doelgroep die om een andere aanpak vraagt dan men op de reguliere Trainingscentra (ATC's) gewend is. Bij Switch worden deze jongens getraind en begeleid naar werk of een opleiding, om zodoende de kans op recidive te verkleinen. Momenteel wordt binnen Lijn 5 Noord-Holland onderzoek gedaan naar het project om een voordracht te kunnen doen aan de Erkeningscommissie Gedragsinterventies van het Ministerie van Justitie.

Website: www.ln5.nl

Trainee +

Dit project is opgezet door de gemeente Amsterdam met als doel jongeren te begeleiden naar een werkplek. Trainee+ is bedoeld voor de groep vso-schoolverlaters die de stap naar de arbeidsmarkt niet kunnen maken, ook niet met behulp van alle bestaande wetten.

Trainee+ is een zeer intensief toeleidingstraject voor arbeidsparticipatie van schoolverlaters van 16 tot 23 jaar van de zmlk-scholen in Amsterdam.

Trainee+ houdt in: werken en leren in een gewoon bedrijf met professionele begeleiding die constant aanwezig is.

De begeleiding wordt niet verzorgd door het bedrijf waar gewerkt wordt, maar door een docent of activiteitenbegeleider. Deze vormt de schakel tussen de traineeplusser en het bedrijf en is verantwoordelijk voor zowel de begeleiding van de traineeplusser als het resultaat op de werkplek.

Website: www.traineeplus.nl

5.5 Projecten gericht op arbeidsparticipatie***Project 'Boris brengt je bij een baan'***

Projectpartners Colo en de WEC-Raad organiseren het project 'Boris brengt je bij een baan'. Dit project heeft als doel vierhonderd leerlingen uit het vso naar de arbeidsmarkt te leiden.

Binnen dit project zetten de kenniscentra voor beroepsonderwijs en het bedrijfsleven hun diensten in om leerlingen uit het vso die kiezen voor de leerroute naar de arbeidsmarkt te ondersteunen.

Colo en de WEC-Raad voeren dit project gezamenlijk uit voor het Ministerie van OCW. Alle zeventien kenniscentra en dertien pilotscholen nemen daaraan deel. Daarnaast ondersteunt een groot aantal maatschappelijke organisaties de projectuitvoerders.

In Noord-Holland wordt onder andere door Heliomare Onderwijs deelgenomen aan dit project.

Website: www.wecraad.nl

Scoren met Wajongeren (Stichting meer dan voetbal):

Dit is een project om Wajongeren werkervaring te laten opdoen op sportclubs, door het uitvoeren van eenvoudige ondersteunende werkzaamheden.

Website: www.meerdanvoetbal.nl

5.6 Subsidieregelingen

Over ESF

Het Europees Sociaal Fonds (ESF) wordt ingezet om mensen te helpen die lastig zelfstandig een baan kunnen vinden. Daardoor kunnen zij zich gemakkelijker aanpassen aan de veranderingen op de arbeidsmarkt en zo hun arbeidsmarktpositie verbeteren.

De subsidie valt onder de Subsidieregeling ESF 2007-2013. Deze regeling is opengesteld in januari 2007 en loopt tot en met eind 2013. Jaarlijks is er circa € 100 miljoen beschikbaar. Een subsidieaanvraag moet jaarlijks, binnen de daarvoor vastgestelde tijdvakken, worden ingediend bij het Agentschap SZW.

Het ESF is een van de vier Structuurfondsen van de Europese Unie. Het is een belangrijk financieringsmiddel voor het scheppen van nieuwe en betere banen en het ontwikkelen van de vaardigheden van de beroepsbevolking. Met steun van het ESF kunnen ook in Nederland verschillende partijen een belangrijke bijdrage leveren aan de arbeidsmarkt.

Website: www.agentschapszw.nl

Stagejobcoach

Tijdelijke subsidieregeling stagejobcoach van het Ministerie van SZW voor de inzet van jobcoaches tijdens de stage in het laatste jaar van PrO of vso (cluster 3 en 4). De regeling is een pilot voor schooljaar 2009-2010 en 2010-2011 en loopt af op 1 januari 2012. De minister biedt voor 31 december 2010 een evaluatie aan de Tweede Kamer aan.

Hoofdstuk 6

Bevindingen en aanbevelingen

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is op basis van deskresearch en interviews een inventariserende verkenning gemaakt van de aansluiting tussen de scholen voor vso en het vervolgonderwijs en die tussen genoemde scholen en de arbeidsmarkt. De op deze manier verkregen informatie geeft aanleiding tot een aantal bevindingen en conclusies. Op basis van de bevindingen en conclusies volgen een aantal aanbevelingen, die specifiek gericht zijn op de rol en de positie van de provincie.

6.2 Context

In de provincie Noord-Holland volgt 2,9% van het totale aantal leerlingen (142.000) in het voortgezet onderwijs een vorm vso. Jaarlijks verlaten ongeveer 800 leerlingen het vso-onderwijs, voor een klein gedeelte gediplomeerd, maar in meerderheid zonder diploma en daarmee zonder startkwalificatie. Het gaat hierbij met name om jongeren met een lichamelijke of verstandelijke beperking en jongeren met ernstige gedragsproblemen en/of psychiatrische problemen. De vso-scholen waar deze jongeren onderwijs volgen hebben een belangrijke taak in het toeleiden naar arbeid of dagbesteding. In de afgelopen jaren is veel ervaring opgedaan en expertise opgebouwd. In hun primaire taak zijn de meeste betrokken vso-scholen sterk regionaal gericht. Steeds meer bestaat het besef dat hierbij moet worden samengewerkt met – regionale – partners buiten het onderwijs. Actuele ontwikkelingen in wet- en regelgeving zowel in het domein onderwijs als in het domein sociale zekerheid, brengen de noodzaak van een succesvolle arbeidstoeleiding van jongeren met een arbeidshandicap nog nadrukkelijker aan het licht.

6.3 Bevindingen

Netwerken UWV vervullen belangrijke schakelfunctie

De netwerken van het UWV voor het casusoverleg vervullen een belangrijke rol in de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt voor jongeren met een handicap. Zowel vanuit scholen als vanuit het UWV wordt het belang en de effectiviteit van deze netwerken benadrukt. Noord-Holland was het eerste UWV-district met zulke netwerken en is nog steeds een voorbeeld voor het land.

Binnen de zeven netwerken vinden de scholen, RMC, UWV, SW-bedrijven, topcoachorganisaties en MEE elkaar. Door scholen en het UWV wordt het belang van MEE in deze netwerken benadrukt.

Vinden en behouden van werk blijft knelpunt

Jongeren met een handicap hebben moeite om een baan te vinden en áls ze een baan gevonden hebben, om die te behouden. Hierin wijken de Wajongeren in Noord-Holland niet af van de Wajongeren in Nederland.

Het vinden van een stageplaats lukt nog redelijk. Een arbeidscontract bij het stage-bedrijf is een belangrijke weg naar werk.

Het lukt veel Wajongeren echter niet om die stap te maken. Verder blijkt uit onderzoek dat Wajongeren relatief snel hun baan weer kwijtraken en dat ze, als ze hun baan kwijtgeraakt zijn, vaak buiten het zicht van de genoemde netwerken blijven.

Wsw-baan lastiger te verkrijgen

De helft van de Wajongeren die werkt, werkt onder het regime van de Wsw. Omdat de doelgroep voor de Wsw groter is dan het aantal plaatsen, is er een wachtlijst voor de Wsw. De Wsw zal in de toekomst nog minder mogelijkheden bieden. In het regeerakkoord is afgesproken dat de Wsw alleen nog toegankelijk zal zijn voor mensen met een indicatie voor beschut werken. De verwachting is dat daardoor op termijn het aantal Wsw-plaatsen terugloopt tot een derde van het huidige aantal.

Overgang naar vervolgopleiding

De overgang van het vso naar een vervolgberoepsopleiding is voor veel jongeren uit het vspo een lastige. Het reguliere beroepsonderwijs biedt een onvoldoende aan deze jongeren aangepaste leeromgeving. Daardoor lukt het veel jongeren met een handicap niet om een startkwalificatie te behalen.

Samenwerking scholen in ontwikkeling

In de individuele vso-scholen is de afgelopen jaren veel ervaring met betrekking tot arbeidstoeleiding opgedaan. Het delen van deze kennis is nog geen vanzelfsprekende zaak. In het kader van de ontwikkeling rond passend onderwijs zal met name ook het reguliere voortgezet onderwijs bij dit onderwerp moeten worden betrokken.

6.4 Aanbevelingen

BMC adviseert de provincie Noord-Holland om haar ambitie op het terrein van de aansluiting van speciaal onderwijs en arbeidsmarkt te richten op de volgende activiteiten. Wij gaan er daarbij van uit dat de provincie niet in de verantwoordelijkheden van de bestaande organisaties op het terrein van onderwijs en arbeidsmarkt wil treden, maar wel een stimulerende rol wil spelen bij het verbeteren van de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt.

Stimuleren van bedrijven om Wajongeren in dienst te nemen

Het vinden van stageplaatsen en werk is ook voor jongeren met een handicap in Noord-Holland een belangrijke drempel. Het aantal bedrijven dat zijn deuren voor deze jongeren openzet is nog beperkt. De provincie Noord-Holland kan hier een stimulerende rol spelen, aanvullend op landelijke programma's en campagnes met dit thema. Het netwerk van ondernemers in de provincie kan actief benaderd worden. De provincie Noord-Holland zou de regionale platforms arbeidsmarkt kunnen stimuleren om de werkgevers die nu al enthousiast met Wajongeren werken als ambassadeur voor deze jongeren in hun regio te laten optreden.

Voorbeeldfunctie en contractcompliance

Als de provincie ondernemers oproept om Wajongeren aan te nemen, komt deze boodschap beter aan wanneer de provincie zelf het goede voorbeeld geeft door Wajongeren een kans te geven. Dat kan door Wajongeren aan te nemen in de eigen organisatie. Maar dat kan ook door aannemers van provinciale werken (bijvoorbeeld Onderhoud wegen en buitenruimte) contractueel te verplichten om Wajongeren in dienst te nemen, rechtstreeks of via SW-organisaties in de provincie.

Netwerken voor kennisdeling

De netwerken van het UWV functioneren goed als platform voor casusbespreking. In de netwerken zitten de juiste partners aan tafel. De netwerken worden echter niet benut om kennis over methodieken, succesvolle projecten, netwerken van werkgevers en intermediaire organisaties uit te wisselen. Dat past ook niet binnen de taakstelling van de UWV-netwerken.

Het is BMC opgevallen dat er op allerlei plekken initiatieven genomen worden om de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren. Deze initiatieven worden door de netwerken van het UWV benut om individuele jongeren te plaatsen. De netwerken worden gebruikt om ook een structurele rol te spelen als platform voor kennisontwikkeling en kennisdeling in de regio. Dat is ook niet hun opdracht. De provincie Noord-Holland zou de netwerken kunnen stimuleren om die rol wel op zich te nemen. MEE Noord Holland en MEE Amstel en Zaan zouden daarbij, met steun van de provincie, een initiërende rol kunnen spelen.

Ondersteunen vernieuwende projecten en methodiekontwikkeling

Op verschillende plekken in de provincie worden nieuwe methodieken en aanpakken ontwikkeld om jongeren met een handicap te begeleiden naar de arbeidsmarkt. Het gaat zowel om methodieken die door scholen worden ontwikkeld, als om het opzetten van leerwerkbedrijven. De provincie Noord-Holland kan hierbij, in samenwerking met organisaties als MEE en CrossOver, een stimulerende rol spelen bij het ontwikkelen van zulke vernieuwende aanpakken en methodieken.

Ondersteunen samenwerking vso en PrO

Uit onze verkenning komt het beeld naar voren dat de scholen voor praktijkonderwijs een sterker netwerk in het bedrijfsleven hebben dan de vso-scholen. Er zijn ook al een paar voorbeelden waar PrO en vso samenwerken. Dit soort projecten zou ondersteund kunnen worden door de provincie Noord-Holland.

Een bijzondere vorm daarvan zou kunnen zijn: de oprichting van werkscholen, naar het model van de commissie Werkscholen.¹¹ In de werkscholen werken vso, PrO en AKA/mbo 1 regionaal samen met betrekking tot de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt voor de groep die in het reguliere beroepsonderwijs geen startkwalificatie kan behalen.

¹¹ Advies Commissie Werkscholen, Zicht op werk, De werkschool als werkend perspectief; november 2010.

Bijlage 1

Noord-Holland; scholen en ROC's aan het woord

Inleiding

In dit hoofdstuk worden per regio de scholen voor vso en de ROC's onder de loep genomen. Wat is hun doelgroep? Welke vorm(en) van onderwijs bieden zij? Hoe bereiden zij hun leerlingen voor op vormen van vervolgonderwijs? Wat zijn hun activiteiten ten aanzien van het toeleiden tot arbeid van hun leerlingen? Welke successen behalen zij en welke problemen komen zij daarbij tegen?

In het overzicht worden zo veel mogelijk de door de provincie gehanteerde regio's aangehouden.

Overeenkomsten en verschillen

Op basis van de uitkomsten van de interviews werden in hoofdstuk 6 een aantal aanbevelingen gedaan die specifiek gericht zijn op de rol en positie van de provincie. In algemene zin kan op basis van de interviews gesteld worden dat:

- met uitzondering van enkele scholen die zich specifiek toeleggen op diplomagericht onderwijs, vrijwel alle vso-scholen in de provincie zich met name richten op toeleiding naar arbeid en dagbesteding en hun onderwijs hier op inrichten;
- het diplomagericht onderwijs op de vso-scholen zowel in eigen beheer wordt gegeven als in samenwerking met reguliere scholen voor voortgezet onderwijs;
- na diplomering de aansluiting met een beroepsgerichte opleiding op een ROC moeizaam verloopt omdat leerlingen afkomstig uit het vso wel de kennis maar niet de bijbehorende competenties bezitten;
- met name de grootschaligheid van de ROC's en de diversiteit aan opleidingen en het ontbreken van specifieke kennis rond zorgleerlingen de vso-leerlingen hierbij parten spelen;
- de meeste scholen zich op het gebied van arbeidstoeleiding specifiek richten op de regio waaruit zij hun leerlingen betrekken;
- deze scholen zich daarbij met name richten op eigen netwerken voor het verkrijgen van stage- en arbeidsplaatsen;
- in deze netwerken steeds nauw wordt samengewerkt met het UWV;
- door de vso-scholen met name de laatste tien jaar veel expertise is opgebouwd rond arbeidstoeleiding;
- met name de scholen voor zmlk onderling nog weinig samenwerken waardoor opgebouwde kennis niet gedeeld wordt;
- de samenwerking met PrO zowel op basis van ervaring met arbeidstoeleiding als op basis van facilitering en inhoud van het onderwijs voor de vso-scholen meerwaarde biedt;
- er zorg is over de ontwikkelingen in het kader van passend onderwijs, en de nWajong en dan met name over de toekomstige bekostiging.

Noord-Holland-Noord

School	vso Hendrik Mol (website: http://www.hendrikmol.nl)
Vestigingsplaats	Schagen
Typering	Cluster-2-onderwijs voor leerlingen met een communicatieve beperking; slechthorende leerlingen, leerlingen met ernstige spraak- en taalstoornissen en leerlingen met autisme. 80% van de leerlingen heeft een autismespectrumstoornis.
Aantal vso-leerlingen	144
Verzorgingsgebied	Noord-Holland-Noord en West-Friesland
Onderwijsaanbod	Praktijkschoolrichting Vmbo, alle richtingen Havo-vso onderbouw, daarna doorstroom naar reguliere vo-school Weinig meisjes, vanwege het grote aantal leerlingen met autisme.
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Doorstomen alle leerlingen. Praktijkstroom gaat laatste jaar naar PrO-school. Leerlingen die geen tussenstap maken ervaren meer problemen op mbo. Bbl- en kbl-jongens vaak in techniek (lassen en motorvoertuig) Meisjes: zorg en welzijn TL → jongens in ICT (88%)
Werkwijze	Onderwijs op maat Stagelessen, stage laten lopen (hoe gedraag je je, wat zeg je hoe ga je om met)?
Successen	Samenwerkingsrelatie met regulier onderwijs, met name GSG Schagen en Clusiuscollege
Knelpunten	Stageplekken lastig, veel weerstand tegen leerlingen met beperking. Leerlingen met communicatieve beperking lastig om mee te communiceren. Vaste adressen, als het niet lukt wordt ouder-, opa- en omasysteem ingeschakeld. Voorwerk doen, stagecoördinator, die gaat mee met intakegesprek. Grootste probleem op mbo is dat de leerling hulp nodig heeft bij organiseren en plannen en bij arbeidstoeleiding. Communicatie vaardigheidstraining. Mbo doet hierin nog te weinig, er zijn te weinig zorgleerlingen, daarom krijgt dit punt geen aandacht. Stagewerkboek waaruit leermomenten gehaald worden, stagebezoeken, verwachting duidelijk hebben.
Ambities	Grootste ambitie is (visie van de school): 'Speciaal als het moet, regulier waar het kan'. Samenwerkingsrelatie met regulier onderwijs is tweezijdig. School wil wettelijk graag onder vo-regels vallen. Huiskamerproject; waar nodig ook leerlingen uit het regulier onderwijs tijdelijk op Hendrik Mol opvangen.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	De Alk (website: http://www.dealk.nl/)
Vestigingsplaats	Alkmaar
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	Vso-afdeling: 135
Verzorgingsgebied	Regio rond Alkmaar
Onderwijsaanbod	Dagbesteding en arbeidsgericht
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Een enkele leerling gaat naar het mbo bol/bbl
Werkwijze	Gebeurt meestal vanuit een reguliere arbeidsplek
Successen	Iedere leerling die in staat is naar vorm van vervolgonderwijs te gaan
Knelpunten	Leerlingen zijn sociaalemotioneel kwetsbaar
Samenwerkingsrelaties	Horizoncollege
Uitstroom naar arbeid	6% naar reguliere arbeid, 94% naar dagbesteding
Werkwijze	Het creëren van stages is de manier om leerlingen succesvol uit te plaatsen
Successen	Jobcoaches die de leerlingen begeleiden
Knelpunten	Leerlingen arbeidsmatige houding aanleren (die op dagverblijf dan niet meer hoeft)
Samenwerkingsrelaties	De school werkt samen met 23 zorginstellingen, 7 Wsw-bedrijven (Philadelphia, Esdege Reigersdael, Raphaelsichting, 's-Heerenloo, de Waarde, UWV) en 63 reguliere bedrijven. MEE, UWV, Pluswerk, Centrum begeleid werken, ATC Amstelduin. Zie voor meer info: http://www.dealk.nl/vso/stage
Ambities	Samenwerking met mbo-scholen verbeteren; hierdoor leerlingen laten meedraaien met een paar lessen ter oriëntatie. Nu gebeurt dit incidenteel, toevallig vanuit netwerk. Samenwerking met scholen binnen de eigen stichting verbeteren.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Liniecollege (Website: www.liniecollege.nl)
Vestigingsplaats	Den Helder
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	111
Verzorgingsgebied	Regio rond Den Helder en Texel
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht en op dagbesteding gericht Ook diplomagericht: IVIO
Uitstroom naar vervolgonderwijs	1 leerling uitgestroomd naar ROC (niveau lager dan 1). 1 leerling uitgestroomd naar PrO. Richtingen: horeca (ROC en PrO) en verzorging
Werkwijze	Niet van toepassing
Successen	Niet van toepassing
Knelpunten	Geen knelpunten door nauwe samenwerking en warme overdracht
Samenwerkingsrelaties	PrO en ROC
Uitstroom naar arbeid	<ul style="list-style-type: none"> • 5 leerlingen naar dagactiviteiten • 5 leerlingen naar arbeidsmatig werken • 7 leerlingen naar reguliere arbeid
Werkwijze	<p>ESF-project (EU-subsidie) daardoor stagekantoor ontwikkeld en arbeidstraining (intern). Van interne stage naar externe stage. Assessments met leerlingen om ze voor te bereiden. IRO-traject (als leerlingen nog geen plek hebben) en jobcoach (zit in ons pakket, wordt door stagecoördinator uitgevoerd, vanuit formatie, dus met eigen financiën) Samenwerking UWV. Specifieke leerlijnen ontwikkeld voor arbeidstoeleiding (sociale vaardigheden, hoe leer je nu bepaalde dingen?) Netwerk arbeidsintegratie Noordkop, hier komen alle organisaties die betrokken zijn bij arbeidsintegratie. Netwerk van werkgevers: stageplek werken.</p>
Successen	Relatief hoog aantal vso-leerlingen naar arbeid.
Knelpunten	Nu wel met knelpunten te maken: qua financiële stroming, kraan gaat aardig dicht, op formatie inkrimpen. Toename van werkgevers die twijfelen, moeite om eigen bedrijf boven water te houden.
Samenwerkingsrelaties	<ul style="list-style-type: none"> • PrO (De Pijler in Den Helder) • ROC (Heerhugowaard, nu steeds meer contacten, dus wisselend) • Het UWV • Noordkop (netwerk arbeidsintegratie) • Werknemers in opleiding (landelijk, WIO.nl), vanuit ESF, vanuit EZ gesubsidieerd.

School	Liniecollege (Website: www.liniecollege.nl)
Vestigingsplaats	Den Helder
Ambities	Zoveel mogelijk leerlingen een passende arbeidsplaats bieden, maar: <ul style="list-style-type: none"> • werkgevers trekken weg (krimpregio); • financiën, zowel financiering school als regelingen rond Wsw en Wajong dreigen te verdwijnen of versoberen; • terugloop winkels en bedrijven.
Kansen	Grote groep mensen staat nog open om deze doelgroep kans te geven
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	De Stormvogel (Website: www.eenhornstormvogel.nl)
Vestigingsplaats	Hoorn
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	137
Verzorgingsgebied	West-Friesland
Onderwijsaanbod	Eindonderwijs, geen diplomagericht onderwijs. Leerlingen zo goed mogelijk voorbereiden: wonen, werken, maatschappij en samenleven. Drie werksoorten: dagbesteding (onbetaald) Wsw (deels betaald) en vrij bedrijf (deels betaald). Allemaal werk. Alle leerlingen krijgen een Wajong-uitkering.
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Geen doelstelling van de school, komt incidenteel voor
Werkwijze	
Successen	
Knelpunten	Geen bereidheid ROC om rekening te houden met individuele leerling en zijn handicap. Geldt met name voor Horizoncollege PrO in Hoorn en West-Friesland gaat zelf niveau-1-opleidingen aanbieden. Een enkele leerling stroomt uit naar PrO, omgekeerd is vaker het geval (van PrO naar zml).
Samenwerkingsrelaties	Lid van PrO-werk zie website www.praktijkschoolwf.nl UWV
Uitstroom naar arbeid	Per jaar 40-50% dagbesteding, rest naar betaald werk. Tot nu toe lukt het nog steeds om leerlingen als schoolverlaten op een werkplek te laten starten (dagbesteding of vrije bedrijf). Succes → onderwijs beter kunnen gaan organiseren, materialen kunnen aanschaffen. Instroom arbeidsmarkt lukt beter, voor dit schooljaar al drie leerlingen in het vrije bedrijf aan een arbeidscontract kunnen helpen.

School	De Stormvogel (Website: www.eenhornstormvogel.nl)
Vestigingsplaats	Hoorn
Werkwijze	Vorbereiding op arbeid door interne en externe stages. Onderwijs gericht op bevorderen zelfstandigheid en competenties die nodig zijn voor het verrichten van arbeid Op basis van een Ruward-test, internationale arbeidsvaardighedentest: wat voor handelingen verricht je als je arbeid verricht? Beroepsinteressesettest afnemen, externe stageplek zoeken voor de leerlingen.
Successen	Eigen netwerk van stageadressen. Veel contacten, het lukt vaak wel om leerlingen te plaatsen.
Knelpunten	Er is geen goede samenwerking tussen onderwijs en sociale zaken. School hoort bij primair onderwijs, wettelijk is er geen inspanningsverplichting om leerlingen naar werk te begeleiden. Met komende bezuinigingen geen vergoeding voor meervoudige gehandicapten die als autist geïndiceerd zijn. Dit is een probleem. Goede afstemming Ministerie van Onderwijs en SZW → ontschotting!!! Wajong nodig om arbeidscontract te regelen, loonwaarde aanpassing et cetera zodat de doelgroep voor een werkgever aantrekkelijk blijft. Ander knelpunt: we krijgen steeds meer lange wachtlijsten Wsw. Afspraak met het UWV en Opmaat dat leerlingen die stage gelopen hebben en geïndiceerd zijn met behoud van uitkering aan het werk mogen tot er ruimte is; dan krijgen ze een arbeidscontract.
Samenwerkingsrelaties	Netwerk UWV, jobcoachorganisaties. PrO-Werk, is in eigen regio ontwikkeld, maar werkt ook landelijk. Er kan gebruikgemaakt worden van arbeidstrainingcentrum, hiervoor is ESF-subsidie ontvangen. Geen structurele samenwerking met werkgevers, ze staan wel open voor leerlingen als het gaat om stages en excursies, met name supermarkten.
Ambities	School stuurt op certificering leerlingen, ontwikkeling naar meer praktijkgericht onderwijs in samenwerking met Praktijkschool.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	De Spinaker (Website: www.despinaker.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar, Hoorn en Den Helder
Typering	Cluster 4. De populatie van De Spinaker bestaat uit kinderen en jeugdigen in de leeftijd van 4 tot 20 jaar, met ernstige gedragsstoornissen en met psychiatrische ziektebeelden. De Spinaker biedt onderwijs aan leerlingen uit de regio en aan leerlingen die bij Triversum, Amstelduin en Stichting Parlan in behandeling zijn
Aantal vso-leerlingen	300
Verzorgingsgebied	Regio Noord-Holland-Noord, maar er staan ook leerlingen uit andere delen van de provincie ingeschreven.
Onderwijsaanbod	<p>1. IVIO-examens De Spinaker werkt samen met het IVIO- examenbureau. (www.ivio-examenbureau.nl)</p> <p>2. Vmbo-tl Leerlingen kunnen examen doen voor het vmbo-tl in de leerroute economie, zorg en welzijn. De leerlingen doen dan mee aan de staatsexamens van het vmbo.</p> <p>3. Heftruckchauffeur Eveneens bestaat de gelegenheid voor de leerlingen om aan het examen voor heftruckchauffeur deel te nemen.</p> <p>4. VCA Het certificaat Veiligheid, Gezondheid en Milieu Checklist Aannemers (VCA) Meer informatie is te vinden op de website (www.vca.nl)</p> <p>5. AKA 1 Leerlingen kunnen ook werken aan AKA 1 (arbeidsmarkt-gekwalificeerd assistent), onderdelen die leiden tot een diploma ROC AK1 Uitgebreidere informatie kunt u vinden op de website van De Spinaker onder de verwijzing 'Leren en werken'.</p>
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Leerlingen gaan vaak door naar volwassenenonderwijs vmbo/ havo. Leerlingen stromen ook door naar mbo-niveau 1, een enkeling naar niveau 2 of 3
Werkwijze	
Successen	Binnen het mbo zijn meerdere instroommogelijkheden door het jaar heen
Knelpunten	Het volwassenenonderwijs (VaV0) heeft slechts één startmoment per jaar.
Samenwerkingsrelaties	Leerplicht en RMC

School	De Spinaker (Website: www.despinaker.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar, Hoorn en Den Helder
Uitstroom naar arbeid	<p>Het Stagetrainingscentrum (STC):</p> <p>Het STC is een structurele voorziening, waarin samengewerkt wordt met het bedrijfsleven. De geplaatste leerlingen worden in het STC geconfronteerd met de eisen die in het bedrijfsleven worden gesteld en waar ze, naar verwachting, de nodige moeite mee zullen hebben.</p> <p>Na verloop van tijd wordt beoordeeld of de leerlingen voldoende geleerd hebben om met succes naar een stagebedrijf te gaan.</p> <p>De school heeft sinds enkele jaren een intern Assessmentbureau. Leerlingen die door de school geschikt geacht worden voor een traject gericht op het verkrijgen van een baan, worden door de medewerkers van het assessmentbureau getest op hun praktische vaardigheden. Met de ingezette toetsen krijgt de school zicht op tot mogelijkheden van de jongere met betrekking op toekomstige werkzaamheden. Met deze uitkomsten kan op individuele basis een gericht leer- en werktraject uitgezet worden.</p>
Werkwijze	<p>Leerwerkplaatsen</p> <p>De Spinaker heeft in Alkmaar, Heerhugowaard, Hoorn en Den Helder verschillende leerwerkplaatsen. Leerwerkplaatsen zijn erop gericht om leerlingen kennis te laten maken met een diversiteit aan vaardigheden gericht op toekomstige beroepsuitoefening. Er zijn de volgende leerwerkplaatsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hout en bouw • mobiliteit • uiterlijke verzorging • horeca • metaal • groen en bestrating <p>Daarnaast is er samenwerking met het regulier onderwijs om een passend traject voor de leerling te kunnen aanbieden.</p> <p>De stagegroepen:</p> <p>Gedurende het laatste jaar op school lopen de leerlingen stage bij een bedrijf. In overleg met de stagecoaches zoeken de leerlingen een eigen stageplaats of krijgen zij een stageplaats toegewezen.</p> <p>Arbeidstoeleiding:</p> <p>De intaker werkt nauw samen om met het UWV en re-integratiebedrijven om de overgang van school naar werk optimaal te laten verlopen.</p>
Successen	<p>Arrangementen buiten de gebaande paden; TOM (Transitie op Maat)</p> <p>Toekenning van Smal Experiment door Ministerie van OCW ten behoeve van Werkschool</p>

School	De Spinaker (Website: www.despinaker.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar, Hoorn en Den Helder
Knelpunten	Teruglopende financiën in het kader van passend onderwijs
Samenwerkingsrelaties	Landzijde, RIBW, Lijn 5, OCZ Het Spalier, De Herstelling
Ambities	Versteviging van de samenwerking tussen PrO, vso en mbo. Loketoverstijgende samenwerking tussen gemeente, school en het UWV.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

Instelling	ROC Kop van Noord-Holland (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Den Helder
Welk(e) type(n) leerling(en) worden vanuit het vso op uw instelling ingeschreven?	<ul style="list-style-type: none"> • Praktijkschool leerlingen niveau 1 of 2 • Leerlingen van De Spinaker, cluster 4, niveau 1 of 2 • Geen instroom van zml-scholen • +/- 50 leerlingen/jaar
Welke onderwijsvorm volgen zij op uw instelling en op welk niveau volgen zij onderwijs?	Niveau, AKA-opleiding 1 of direct naar niveau 2
Instroom: in welke opleidingsrichtingen stromen vso-leerlingen vooral in?	Vaak horeca, zorg en welzijn. Kappen.
Hoeveel van hen verlaten uw instelling met een diploma?	Lastig te zeggen, niet in het systeem. Leerlingen haken niet vaker af dan gemiddeld.
In hoeverre leidt deze diplomering tot een arbeidsplek?	Praktijkschooll leerlingen worden gevolgd door praktijk school. Netwerkoeverleg met verschillende ROC's, praktijk scholen, re-integratie, leerplicht, jongeren die op dat moment dreigen uit te vallen (preventief, curatief). Geen harde cijfers.
Uitstroom: zijn er functies en sectoren waar voormalige vso-leerlingen relatief vaak werk vinden?	Horeca en Zorg en Welzijn
(Ik ga er hierbij vanuit dat het steeds functies op laag niveau zijn.)	Nee alle niveaus zijn denkbaar, vaak wel via doorstroom
Zijn er algemene/specifieke knelpunten te noemen bij leerlingen die instromen vanuit het vso?	Niet in zijn algemeenheid. Vaak lastig is de onduidelijkheid in hoeverre leerlingen toelaatbaar zijn voor niveau 2. Vaak al wel veel gedaan op praktijk school. ISO-Z-certificaten, stage-ervaringen; die zijn bepalend voor instroomniveau.

Instelling	ROC Kop van Noord-Holland (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Den Helder
Welke successen kent u specifiek met leerlingen die instromen vanuit het vso?	Regelmatige successen, omdat leerlingen het juist in de praktijk goed doen. Als ze een goede keuze hebben gemaakt waarderen ze het dat ze in het reguliere onderwijs terechtkomen, dat werkt motiverend.
Met welke organisaties werkt u samen bij het toeleiden naar arbeid (namen en contactinformatie)?	Met partners in het netwerkoverleg, geïnitieerd door het UWV. Samenwerking met het PrO waaruit leerlingen afkomstig zijn.
Zijn er specifieke werkgevers die zich richten op werknemers met een handicap (namen en contactinformatie)?	Onbekend, stages vaak via netwerk oude school
Waarin onderscheiden deze werkgevers zich van anderen?	Ze onderscheiden zich doordat ze begrip hebben en iemand een kans kunnen geven en kijken naar mogelijkheden.
Werken er in uw instelling mensen met een handicap?	Onbekend, wel stageplekken bij ICT en facilitaire dienst
Welke ambities heeft de instelling voor de toekomst?	Ambities, wetgeving onduidelijk financiën onzeker. Iedereen met beperking kan bij ons binnenkomen. We willen ons wel aan het begin van het traject afvragen of we kunnen bieden wat leerlingen nodig hebben. 1.500 eerstejaars, ROC!
Welke verbeteringen zijn er nodig in de samenwerking met het vso enerzijds en werkgevers anderzijds? Wat zijn hiervoor kansen en welke belemmeringen spelen een rol?	Werkgevers: weinig contact mee, wel stagebureau, maar dat is gericht op stage en niet op werkgevers. Op dit gebied wel wat te bieden, ook voor alle leerlingen. Actieplan jeugdwerkloosheid vanuit de gemeente. Intern is het zoeken naar waar je dat een plek geeft, wie moet contactpersoon zijn? Vso is onlangs in gesprek geweest: project Warme Overdracht; hier is PrO bij betrokken, hier wordt nu ook vso bij betrokken.
Welke samenwerkingsrelaties acht u noodzakelijk om tot optimale prestaties te komen?	Samenwerking met vso → er is al een samenwerking, een soort startcentrum (PrO, AOC, ROC); hier worden gezamenlijk niveau-1-opleidingen aangeboden.

Instelling	ROC Horizon (Website www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar
Welk(e) type(n) leerling(en) worden vanuit het vso op uw instelling ingeschreven?	<p>Alle typen. Cluster 2-4. Nadruk op cluster 4 vanuit de LGF. We moeten alles aannemen. Soms zelfs onmogelijk.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 300 LGF • 100 ZML • in totaal 4.000 leerlingen
Welke onderwijsvorm volgen zij op uw instelling en op welk niveau volgen zij onderwijs?	Bol en bbl. Overal op elk niveau. Fysieke handicap komt veel voor bij economie. Gedragsproblematiek > AKA opleiding niveau 1, ook als niveau hoger is, maar risico laag houdend.
Instroom: in welke opleidingsrichtingen stromen vso-leerlingen vooral in?	
Hoeveel van hen verlaten uw instelling met een diploma?	Heel hoog diplomeringsgehalte. Nu met competentiegericht onderwijs een lager percentage. Geen deelcertificaten meer, geen vaste kerntaken. Minder mogelijk voor beperkingen, terwijl het niet relevant is voor vervolg.
In hoeverre leidt deze diplomering tot een arbeidsplek?	<p>Netwerk arbeidsintegratie > deelnemers in laatste fase begeleid > jobcoach.</p> <p>Er is geen zicht op of de werkplekken ook bestendig en langdurig zijn.</p> <p>Er zijn vrij veel praktijkschoolleerlingen vanuit historie. Warme overdracht en goede samenwerking met PrO.</p> <p>Leerlingen worden goed geplaatst. 95% haalt niveau 1, wat te danken is aan goede voorbereiding en expertise die aanwezig is op de school.</p> <p>Vinden van passend werk met UWV en PrO-werk kan nog meer.</p>
Uitstroom: zijn er functies en sectoren waar voormalige vso-leerlingen relatief vaak werk vinden?	<p>Afhankelijk van niveau en beperking.</p> <p>Bijvoorbeeld ICT in basisonderwijs.</p> <p>Groothandel</p> <p>Zorg, wel speciale bemiddeling. Samenwerking met PrO-werk, integratiebedrijf.</p> <p>Afhankelijk van de arbeidsmarkt.</p>
Ik ga er hierbij vanuit dat het steeds functies op laag niveau zijn.	Nee, alle niveaus zijn afhankelijk van de beperking

Instelling	ROC Horizon (Website www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar
Zijn er algemene/specifieke knelpunten te noemen bij leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>Goede contacten voor warme overdracht. Zeker bij praktijkscholen loopt dat heel goed. Bij mytylscholen is verbetering mogelijk.</p> <p>Grootste knelpunt is overstappen op competentiegericht onderwijs. Leerlingen worden afgerekend op alle competenties, terwijl sommige door beperking niet haalbaar zijn. Er wordt veel gekeken naar beperking en te weinig naar mogelijkheden.</p> <p>Voor sommige leerlingen is de grootschaligheid een knelpunt. Soms is dat een voordeel: biedt vaardigheden voor de toekomst.</p>
Welke successen kent u specifiek met leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>AB'ers zien dat jongeren opleven (cluster 2 en 3)</p> <p>Cluster 4 is lastiger.</p> <p>Psychische problematiek is het lastigst, slecht contact met GGZ. Grote overgang.</p>
Met welke organisaties werkt u samen bij het toeleiden naar arbeid (namen en contactinformatie)?	<p>UWV</p> <p>Jobcoach, netwerk</p> <p>MEE</p> <p>Netwerk arbeidsintegratie, met arbeidskundige UWV en ook met RMC. Aandachtspunt: leerlingen die uit beeld raken (meestal cluster 4 vso). Vso, MEE, Sociale Werkvoorziening, Integratiebedrijven.</p> <p>Werkt goed. Belangrijk dat dat door blijft gaan.</p> <p>Project met Pro-werk: onderzoek naar welke activiteiten aan het einde van de opleiding moeten worden ingezet om kansen te vergroten. Onderwijs en activiteiten op het gebied van Sozewe. Projectgelden in het kader van Wajong naar werk. Projectgelden van Sozewe voor meer begeleiding op stage, ter voorbereiding van overgang naar werk, meer inzetten om potentiële werkgever warm te maken.</p> <p>Pro-werk – Sjaak Verwer, directeur. Vereniging van scholen. 06 - 14 36 33 90. Eerder arbeidsdeskundige UWV.</p>
Zijn er specifieke werkgevers die zich richten op werknemers met een handicap (namen en contactinformatie)?	<p>Werkgevers denken meer in nadelen dan in voordelen.</p> <p>Integratiebedrijven sluiten contracten af met detailbedrijven als DEEN. Geen goede ontwikkeling > sluit mensen buiten.</p> <p>Supermarkten, Zeeman.</p>
Waarin onderscheiden deze werkgevers zich van anderen?	Vaak persoonlijk motief; kennen iemand met handicap of beperking of hebben eerdere positieve ervaringen.
Werken er in uw instelling mensen met een handicap?	Ja, die werken er, bijvoorbeeld visueel beperkten, mensen met psychische problemen.

Instelling	ROC Horizon (Website www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Alkmaar
Welke ambities heeft de instelling voor de toekomst?	Een passende baan voor iedereen. Grote ambitie bij stoppen van LGF > mensen tot passende ondersteuning zijn om het beste uit leerlingen te kunnen halen. Graag gebruik willen maken van extra begeleiding tijdens de stageperiode, maar geen budget. Gevolg: meer passende werkplekken voor leerlingen. Financiering van de scholing/stagecoach. Voor niet-LGF, maar wel UWV: geen faciliteiten.
Welke verbeteringen zijn er nodig voor de samenwerking met het vso enerzijds en werkgevers anderzijds? Wat zijn hiervoor kansen en welke belemmeringen spelen een rol?	Horizon erg werkgevergericht. Netwerkgroepen MKB en ROC's. Onderwijsplicht is soms belemmerend. Weinig middelen.
Welke samenwerkingsrelaties acht u noodzakelijk om tot optimale prestaties te komen?	Competentiegericht onderwijs. Outputfinanciering nodig. Kans dat het anders gaat dan nu is heel groot. Roeien met de riemen die we hebben.

Kennemerland en de Haarlemmermeer

School	De Zevensprong (Website: www.dezevensprongbeverwijk.nl)
Vestigingsplaats	Beverwijk
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	100
Verzorgingsgebied	Noord-Kennemerland IJmond en Zaanstreek
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Komt een enkele keer voor
Knelpunten	Leerling kan cognitief soms niveau wel aan, maar sociaalemotioneel niet.
Samenwerkingsrelaties	
Uitstroom naar arbeid	Vanaf 1997 88 schoolverlaters, daarvan 8% doorgestroomd naar vervolgonderwijs. Horizon college of praktijkonderwijs 10% vrije bedrijf 60% WSW 18% AWBZ Geen diplomagericht onderwijs. Wij leiden op voor het leven!!

School	De Zevensprong (Website: www.dezevensprongbeverwijk.nl)
Vestigingsplaats	Beverwijk
Werkwijze	<p>De Zevensprong kent vier verschillende manieren van stage lopen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stage bij het werkvoorzieningschap De Meergroep Deze stage kan plaatsvinden in de diverse industriële centra (inpak- en/of montagewerk), in de groenvoorziening of in de plantenkas (tuinarbeid, kweken en verzorgen van planten). Doel van de stage is de leerling te laten kennismaken met en voor te bereiden op deelname aan het arbeidsproces op een van de bedrijven van de Meergroep (zie: http://www.stichtingwisselwerk.nl/MEERGROEPINTERNET/go132.aspx). 2. Stage in het vrije bedrijf Leerlingen die mogelijkheden hebben zich in het vrije bedrijf met voldoende arbeidsvreugde te handhaven, kunnen soms stage lopen bij diverse bedrijven en instellingen. Hierbij moet worden gedacht aan een supermarkt, een schoonmaakbedrijf, een garage, een bejaardentehuis enzovoort. Soms kan zo'n stage uiteindelijk ook resulteren in een werkelijke plaatsing. 3. Stage bij een Dagcentrum voor Volwassenen (DCV) Vanaf dit schooljaar wordt het voor leerlingen ook mogelijk stage te lopen op een Dagcentrum voor Volwassenen. 4. Een interne stage op school, binnen de school Deze stage wordt veelal gebruikt om leerlingen voor wie de stap om buiten de school stage te gaan lopen erg groot is tóch te laten kennismaken met het stage-idee, of voor leerlingen die eigenlijk aan stage toe zijn maar voor wie op korte termijn geen geschikte stageplaats voorhanden is.
Successen	<p>Op het vso loopt de helft stage. 13 leerlingen hebben de school verlaten, waarvan 3 naar praktijkonderwijs, 1 naar Horizon (lwoo) 1 onbekend, 3 AWBZ-dagbesteding, 1 greenkeeper van een golfbaan, 1 in lunchroom, 2 WSW. Goede stagecoördinator. Veel persoonlijk contact. Veel aandacht voor nazorg. Leerlingen worden nog 2 jaar gevolgd na uitstroom. In de school zit, met name in de laatste klassen, zicht op goed werken en goed wonen als het ware in de genen. SAMEN met leerlingen, ouders en school. Voor alle leerling een werkplek bij uitstroom.</p>
Knelpunten	<p>Grootste knelpunt is conjunctuur. In tijden van crisis wordt het zoeken naar werk lastiger. Als het goed gaat, is alles mogelijk. Nieuwe ontwikkelingen ontplooiën is lastig op dit moment. De mensen garanderen het succes en niet zozeer het systeem. Afhankelijk van klik. Investeren in de relatie is belangrijk.</p>

School	De Zevensprong (Website: www.dezevensprongbeverwijk.nl)
Vestigingsplaats	Beverwijk
Samenwerkingsrelaties	<p>Sociale werkvoorziening:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Meergroep, Beverwijk, W: www.demeergroep.nl • Paswerk Bedrijven, Hoofddorp, W: www.paswerk.nl • WNK-bedrijven, Alkmaar, W: www.wnk.nl • Baanstede, Purmerend, W: www.baanstede.nl <p>Begeleidende instanties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • CWI, Beverwijk, W: www.werk.nl • CIZ (indicatieaanvraag), Beverwijk • CIZ (zorgkantoor), Zorgkantoor Kennemerland W: http://www.achmeazorgkantoor.nl • Hartekampgroep, Ondersteuningcentrum begeleid werk, Haarlem W: www.dehartekampgroep.nl • Aquilae Volatus, dagbesteding, Beverwijk, W: www.aquilae.nl • Wisselwerk, Beverwijk, W: www.demeergroep.nl • Dagbesteding, Ook voor jou, Beverwijk, W: www.ookvoorjou.com • Bureau Jeugdzorg, Haarlem, W: www.bjznh.nl • ATC Amstel en Duin IJmuiden, W: www.ozc.nl • UWV, Haarlem, W: www.uwv.nl • UWV, Alkmaar, W: www.uwv.nl <p>Re-integratiebedrijven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorzet Nederland, Haarlem, W: www.voorzetnederland.nl • De Werkmeester, Haarlem, W: www.werkmeester.nl • MEE Noordwest-Holland, Haarlem, W: www.meenwh.nl • MEE Noordwest-Holland, Heemskerk, W: www.meenwh.nl • MEE Noordwest-Holland, Alkmaar, W: www.meenwh.nl • MEE Amstel en Zaan, Amsterdam, W: www.meeaz.nl • MEE A&Z, Zaandam • MEE Zuid-Holland-Noord, Leiden, W: www.meezhn.nl
Ambities	Sterk voortzetten van arbeidstoeleiding, ons daarop beter aanpassen, op de vraag (competentieverhaal) passend maken voor de leerlingen. De ambitie is ook om betere plaatsing te krijgen binnen werk of ander vervolgtraject.
Participatie in Regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Ja, samen met MEE

School	De Schelp (Website: www.stichtingsintbavo.nl)
Vestigingsplaats	Haarlem
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	66
Verzorgingsgebied	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding Een enkele maal doorstroom naar vervolgonderwijs
Uitstroom naar arbeid	Inschatting op basis wat er dit jaar uitstroomt 2-3 naar arbeid 6 naar begeleid werken 4-5 naar dagbesteding Totaal: 13 leerlingen.
Werkwijze	Als een leerling 14 jaar is begint een met interne stage. Vervolg: externe stage. Arbeidsinteressetest. Melba-competenties worden hierin meegenomen. Soort stages: facilitair, administratief, keuken. 3 x per week een dagdeel intern. Extern 1 dag per week vanuit groepsstage opgebouwd tot 3 dagen.
Successen	Klein gedeelte van de leerlingen krijgt na stage een arbeidscontract.
Knelpunten	Vraag om medewerkers op stageplekken is lastig. Werkgevers moeten meer geprikkeld worden. Als subsidies gaan stoppen, is dat een slechte zaak. Wachlijsten bij SWV.
Samenwerkingsrelaties	Hartenkampgroep MEE Autismenetwerk Samenwerkingsverband met de Waterlelie (cluster 3 REC samenwerking) – uitwisseling en gezamenlijk stages, begeleiding. Bundeling van krachten en formatie.
Ambities	Sterk voortzetten van arbeidstoeleiding, daarop beter aanpassen op de vraag (competentieverhaal), passend maken voor de leerlingen. De ambitie is ook om betere plaatsing te krijgen binnen werk of ander vervolgtraject.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Van Voorthuijsenschool (Website: www.voorthuijs.net)
Vestigingsplaats	Haarlem
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	75
Verzorgingsgebied	Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer
Onderwijsaanbod	Geen diploma, wel getuigschrift Arbeidsgericht Jaarbasis 1 à 2 leerlingen in vrije bedrijf Wisselend per jaar 90% dagbesteding 10% WSWV Alle leerlingen helemaal in de Wajong
Uitstroom naar arbeid	In verleden 60% dagbesteding, niveau van de leerlingen wordt toch lager. Ook nazorg beschikbaar op aanvraag van ouders bij leerlingen die thuis komen te zitten. Diversen uitstroom: <ul style="list-style-type: none"> • Er gaan leerlingen naar dagactiviteitencentra waar geprobeerd wordt een goede verhouding te vinden tussen arbeid en vorming. • Diverse leerlingen vinden een werkplek in een van de sociale werkvoorzieningen in de regio. • Als laatste zijn er leerlingen die een baan vinden in het vrije bedrijf. Uitstroompercentages naar de diverse voorzieningen wisselen sterk per jaar, niet in de laatste plaats ingegeven door conjunctuurschommelingen in onze economie en de wachtlijstproblematiek van de sociale werkvoorzieningen.
Samenwerkingsrelaties	<ul style="list-style-type: none"> • Kort lijntje met UWV arbeidsdeskundigen • Lijntjes met werkbedrijf
Ambities	<p>Toegang tot de arbeidsmarkt kan beter.</p> <p>‘Stel, er zouden meer mensen zijn, een doelgerichtere aanpak, iets meer financiële armslag, dan zouden de leerlingen in de derde fase van het vso misschien nog beter voorbereid kunnen worden op een toekomstige werkplek.’</p> <p>Met dit idee in het achterhoofd heeft de school met 10 leerlingen succesvol deelgenomen aan een project van het Europees Sociaal Fonds (ESF), gericht op verbetering van de toeleiding tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Met iets meer personeel en een iets ruimer budget kon de school zich inderdaad richten op een meer doelgerichte aanpak.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	De Waterlelie (Website: www.dewaterlelie.net)
Vestigingsplaats	Cruquius
Typering	Cluster-3-Expertisecentrum voor kinderen met epilepsie (LZK) verbrede toelating ZMLK-leerlingen
Aantal vso leerlingen	100
Verzorgingsgebied	Noord- en Zuid-Holland
Onderwijsaanbod	Diplomagericht Arbeidsgericht Dagbesteding Vmbo-basis, -kader en -tl Zorg en welzijn Voor kinderen die tijdelijk naar school komen ook havo/vwo.
Uitstroom naar vervolgonderwijs	ROC mbo-niveau 1 Horeca of zorg en welzijn.
Knelpunten	Vrij complexe leerlingen. Vervolgonderwijs heeft moeite met complexiteit.
Samenwerkingsrelaties	ROC
Uitstroom naar arbeid	10-15 leerlingen Meeste naar dagbesteding en arbeid (inclusief Sociale Werkplaats) In de groenvoorziening Dagbesteding: zorgboerderij/kinderboerderij Veel beschermde werkplekken
Werkwijze	Bieden al 12-15 jaar tien verschillende vakrichtingen, simulatieplekken om interesse op te wekken binnen de school. Arbeidsassessment en stagegeschiktheidsassessment > trajectplan. Meer praktijkles > groepsstages, individuele stages. Twee stagecoaches regelen stagebedrijven. Landelijk netwerk, zoeken op maat, in de regio van het kind. Ook leerwerkplekken samen met UWV.
Successen	Warme overdracht en begeleiding vanuit de school. Dan gaat het goed.
Knelpunten	Blijft spannend: epilepsie op de werkplek. Bedrijf moet een sociale inslag hebben. Bedrijven zijn wel te vinden, maar het duurt soms langer. Leerwerkplekken als tussenoplossing.
Samenwerkingsrelaties	ROC, UWV, MEE
Ambities	Passend onderwijs kan een (financiële) bedreiging vormen. Nu al 5 richtingen die we met diploma afsluiten met behulp van KPC, graag uitbreiden. Ambitie is 10. Ontwikkeling certificering voor praktijkonderwijs.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Ja, voor arbeid en profiel dagbesteding. Stagecoaches. Nuttig voor netwerk voor bedrijfsleven en werkplaatsen. Ervaring delen.

School	Heliomare Onderwijs (Website: www.heliomareonderwijs.nl)
Vestigingsplaats	Wijk aan Zee
Typering	Cluster 3 Heliomare Onderwijs biedt onderwijs, zorg en revalidatie aan kinderen en jongeren met een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking, variërend in de leeftijd van 4 tot 20 jaar. Afdeling vso: Het vso is voor leerlingen vanaf 12 jaar met het niveau regulier onderwijs of (zeer) moeilijk lerend. De opleidingen kunnen een jaar langer duren dan binnen het reguliere onderwijs, omdat de leerlingen vanwege hun beperking en eventuele therapieën vaak meer tijd nodig hebben hun opleiding af te ronden. Het vso bestaat uit vmbo, havo en praktijkonderwijs.
Aantal vso-leerlingen	325 Diplomagericht/vervolgonderwijs (130) en arbeidsgericht (75) en dagbesteding (95).
Verzorgingsgebied	Noord-Holland
Onderwijsaanbod	Diplomagericht Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	20 leerlingen naar vervolgonderwijs Praktijkonderwijs > naar mbo 1 of AKA Vmbo en havo > naar mbo of hbo
Werkwijze	
Successen	
Knelpunten	
Samenwerkingsrelaties	ROC's Horizon en Nova
Uitstroom naar arbeid	20 leerlingen dagbesteding en arbeid
Werkwijze	Stageplekken door jarenlange ervaring. Groot netwerk, heel Noord-Holland. Door ouders. Door stagebegeleiders die in netwerken zitten met MEE, UWV en vmbo/PrO. Project Boris. De kenniscentra in NL in samenwerking met brancheorganisaties in NL Project van COLO en de WEC-Raad. Tweejarig. Er zijn 15 scholen voor uitgenodigd. Positief project.
Successen	Heel uniek dat leerlingen vanaf 14 jaar al aan stage beginnen, eerst met groep. Bedrijven zijn daarvan gecharmeerd, binnenkomen bij IKEA, Praxis, Vomar. Daar vloeit individuele stage uit voort.

School	Heliomare Onderwijs (Website: www.heliomareonderwijs.nl)
Vestigingsplaats	Wijk aan Zee
Knelpunten	Meer contact met gemeenten. Veel cluster-3-scholen niet in samenwerkingsverbanden/platform, wat wel wenselijk is. Het onbekende. Je moet als school absoluut achter de bedrijven aan gaan. Actief blijven benaderen. Tijdsintensief. Belangrijk om loondispensatieregeling te noemen. Kost veel energie.
Samenwerkingsrelaties	Heliomare re-integratiebedrijf MEE UWV
Ambities	Nog meer leerlingen geplaatst op de arbeidsmarkt. Project Boris helpt daarbij. En het besef dat je daar energie in moet blijven steken.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Ja, in meerdere. Noord-Kennemerland, Zuid-Kennemerland. En kop Noord-Holland. MEE, UWV, vmbo-scholen, speciaal onderwijs

School	Het Molenduin (Website: www.aloysiusstichting.nl)
Vestigingsplaats	Santpoort
Typering	Cluster 4. School voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen met lagere IQ's
Aantal vso-leerlingen	320
Verzorgingsgebied	Verzorgingsgebied van REC 4.5
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht, maar: als leervermogen aanwezig is om niveau 1 te halen, gaan leerlingen naar ROC/vmbo. Aansluiting, nu soort van symbioseovereenkomst. 1. Symbiose met NOVA, we houden het daaronder, de helft kaatst weer terug. Beter organiseren. Meer een eenheid vormen. 2. ROC zijn niet drempelloos, zijn terughoudend, stellen duidelijke grenzen.
Uitstroom naar arbeid	Relatief veel naar arbeid, een enkeling naar ROC, Uitstroom naar andere cluster 4 of ander praktijkonderwijs. Wajong → jongeren blijven gevolgd tot 3 jaar erna. Weinig leerlingen komen in de Wajong terecht. Veel jongeren in categorie begeleid werken. Van het laagste profiel gaat wel wat naar Wajong. Qua wonen ook permanente begeleiding.

School	Het Molenduin (Website: www.aloysiusstichting.nl)
Vestigingsplaats	Santpoort
Werkwijze	<p>Techniek hout, metaal, fietstechniek.</p> <p>Verzorging onderbouw verschillend van bovenbouw. Profielen: combi van 2 profielen.</p> <p>Horeca</p> <p>Groen</p> <p>Leerlingen krijgen in onderbouw al praktijklessen.</p> <p>Competentiegericht onderwijs sinds 2 jaar. Slaat aan, leerlingen krijgen zicht op hun eigen ontwikkeling.</p>
Successen	<p>Project CNV-jongerenafdeling en WEC-raad</p> <p>Succesfactor zit hem vooral in de ruimte van zo'n stagebegeleider (authenticiteit, in de buurt waar de leerlingen wonen iets vinden) en het beschikken over verkoopvaardigheden.</p>
Knelpunten	<p>De kinderen zelf, ze beschikken over een uitstekend vermogen om het te verpesten.</p> <p>* Het hebben van een netwerk om te oefenen.</p>
Samenwerkingsrelaties	<p>We zijn nog bezig met het in kaart brengen van alle samenwerkingspartners. Hierbij een aantal: ROC Novacollege; ROC Horizoncollege; diverse jobcoachorganisaties/werkbedrijven, waaronder NOVAMATCH, ECOSOL; diverse stagebieders UWV-netwerk</p> <p>Pilotschool: in traject WEC-raad toolbox ontwikkelen, stagebeleid op school. Dit meer vorm te geven. A.s. vrijdag project. Werkt van twee kanten, school deelt eigen ervaring van onze school en het levert ze een goed stagebeleid op.</p> <p>Samenwerking Lijn 5 (arbeidstrainingscentrum gehad, is opgegeven moment gesloten, groot gemis, juist voor potentiële Wajongers) en re-integratiebureau om soort ATC op te zetten in IJmuiden.</p>
Ambities	<p>Het stagebeleid wordt momenteel meer vorm gegeven. Daaruit volgt een ontwikkelagenda. Eventueel zal diplomering mbo 1 daar deel van gaan uitmaken.</p> <p>Passend onderwijs in algemene zin; biedt hiervoor veel kansen en vormt tevens een bedreiging.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	

School	Gunningschool (Website: www.dunamare.nl/scholen/gunningvso)
Vestigingsplaats	Haarlem
Typering	Cluster-4-leerlingen met psychiatrische problemen en/of ernstige gedragsproblematiek
Aantal vso-leerlingen	190
Verzorgingsgebied	Kennemerland, Zaanstreek
Onderwijsaanbod	Diplomagericht (vmbo-tl via staatsexamen) Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Naar mbo ROC niveaus 1 en 2
Werkwijze	Soms ook via certificering IVIO, doorstroom naar mbo
Successen	Doorstroom naar AKA zorg en welzijn, horeca en techniek
Knelpunten	Andere richtingen niet op AKA-niveau aanwezig
Samenwerkingsrelaties	ROC Nova
Uitstroom naar arbeid	Via eigen stagebureau, samenwerking met PrO-school
Werkwijze	Interne stages om te achterhalen waar de interesses in de belevingswereld van de leerling liggen.
Successen	Men beschikt over een grote groep stagebedrijven uit eigen netwerk, maar hierbij ook hulp van UWV en desintegratiebedrijven. Veel leerlingen zijn uitplaatsbaar in autobranche (poetsbedrijven, sloperijen en dergelijke).
Knelpunten	Het niet meer kunnen volgen van leerlingen wanneer ze de school hebben verlaten geldt met name voor de groep 18-23 jaar. Bezuinigingen Wajong
Samenwerkingsrelaties	Netwerken UWV, MEE, CWI, RMC en leerplicht
Ambities	Versteviging samenwerking met PrO-school, Netwerk UWV en Jongerenloket
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

Instelling	ROC Nova College (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Haarlem
Welk(e) type(n) leerling(en) worden vanuit het vso op uw instelling ingeschreven?	<p>Nova College totaal 17.000 leerlingen</p> <p>Alle clusters</p> <p>Cluster 1: 5</p> <p>Cluster 2: 20</p> <p>Cluster 3: LG/LZ 24</p> <p>Cluster 4: 124</p> <p>Op dit moment vanaf het vso</p> <p>Helimare ongeveer 5 leerlingen</p> <p>Hendrik Mol ongeveer 10 leerlingen</p> <p>Altra 5 leerlingen</p> <p>AG Bell 4 leerlingen</p> <p>Visio 3 leerlingen</p> <p>Gunningschool 40 leerlingen</p>
Welke onderwijsvorm volgen zij op uw instelling en op welk niveau volgen zij onderwijs	Alle typen, alle clusters, zwaartepunt bij autisme ADHD, ODD (cluster 4).
Instroom: in welke opleidingsrichtingen stromen vso-leerlingen vooral in?	Overall, op alle niveaus, maar de meeste leerlingen bij ICT, Laboratorium en Techniek.
Hoeveel van hen verlaten uw instelling met een diploma?	Onbekend
in hoeverre leidt deze diplomering tot een arbeidsplek	Nog nooit onderzoek naar gedaan, maar de grote meerderheid haalt een diploma. In regionaal steunpuntoverleg besproken dat het vreemd is dat daar nog geen onderzoek naar is gedaan. De meerwaarde van rugzakken in het mbo.
Uitstroom: zijn er functies en sectoren waar voormalige vso-leerlingen relatief vaak werk vinden?	Geen onderzoek naar gedaan. Als het nodig is begeleidt de AB-dienst met behulp van jobcoach de leerling bij uitstroom.
Ik ga er hierbij vanuit dat het steeds functies op laag niveau zijn.	Geen specifieke functies of sectoren.

Instelling	ROC Nova College (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Haarlem
Zijn er algemene/specifieke knelpunten te noemen bij leerlingen die instromen vanuit het vso?	<ul style="list-style-type: none"> • Vso-leerlingen hebben vaak een verkeerd beeld van opleiding en van beroep, leerlingen hebben geen goed zicht op de inhoud van beroep. Vso moet beter beeld schetsen van opleiding, niveau en mogelijkheden van leerlingen, of het haalbaar is met beperking. Inzicht in competenties. Kans op mislukking groter door gebrek aan informatie. • Ontbreken van de warme overdracht; dan gaat het ook over wat er precies aan de hand is met de leerling. • Indien informatie uit vso beter was geweest, zouden leerlingen soms een andere keuze maken, niet voor mbo. • Het duurt lang voordat het ROC de overdrachtdossiers van de AB krijgt; gebrek aan informatie. • Late aanmelding van vso-leerlingen.
Welke successen kent u specifiek met leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>Absoluut successen, leerlingen die van niveau 1 tot niveau 4 groeien, door de extra begeleiding van AB en de LGF-coach (begeleiding vanuit het ROC zelf).</p> <p>Leerlingen krijgen zelfvertrouwen doordat het goed gaat. Dezelfde stageplekken als reguliere studenten, er wordt wel gekeken naar match.</p>
Met welke organisaties werkt u samen bij het toeleiden naar arbeid (namen en contactinformatie)?	<p>Vooraf de AB-diensten > Heliomare dienst Onderwijs, cluster 3 en 4.</p> <p>Geen specifieke organisaties in arbeidsmarkt.</p> <p>Stageplekken per opleiding verschillend, aantal plekken voor leerlingen met beperking.</p> <p>Bijvoorbeeld leerbedrijven onder de hoede van NOVA met extra begeleiding, bijvoorbeeld Zebra (ICT)</p>
Zijn er specifieke werkgevers die zich richten op werknemers met een handicap (namen en contactinformatie)?	Nee
Waar in onderscheiden deze werkgevers zich van anderen?	N.v.t.
Werken er in uw instelling mensen met een handicap?	Ja. Een slechtziende medewerker, een medewerker met Gilles de la Tourette en een medewerker met een lichamelijke beperking (spastisch).
Welke ambities heeft de instelling voor de toekomst?	<p>Inspelen op de veranderingen van passend onderwijs, als LGF wordt afgeschaft, passend onderwijs realiseren binnen Nova.</p> <p>Centrale vraag: wie neemt de taken van de ambulante begeleider over? Ambitie is om expertise in de school houden (lange termijn), met het doel de leerlingen te kunnen blijven helpen.</p>

Instelling	ROC Nova College (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Haarlem
Welke verbeteringen zijn er nodig in de samenwerking met het voortgezet speciaal onderwijs enerzijds en werkgevers anderzijds?	Vooraf financiële belemmeringen. Bang voor meer leerlingen met een beperking en voor minder geld. ROC is drempelloos voor niveau 1, maar het ROC is wel verplicht om een passende opleiding en onderwijs aan leerling te bieden. Steeds meer extra zorg nodig.
Wat zijn hiervoor kansen en welke belemmeringen spelen een rol?	Beter contact met vso – vmbo. Nog grote brug te slaan. Heeft tijd nodig. Er zou een algemeen aanspreekpunt moeten zijn. Contact op niveau 1 is oké, op 2, 3 en 4 kan het beter.
Welke samenwerkingsrelaties acht u noodzakelijk om tot optimale prestaties te komen?	Meer samenwerking tussen vso en vmbo.

Zaanstreek Waterland

School	M.L. Kingschool (Website: www.opso-purmerend.nl)
Vestigingsplaats	Purmerend
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	75
Verzorgingsgebied	Zaanstreek-Waterland West-Friesland
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Geen, wel certificering van eigen leerlingen
Uitstroom naar arbeid	5-10 leerlingen per jaar
Werkwijze	Variabel, verschillende uitstroomprofielen. Horeca, Detailhandel, Groen, Zorg&Welzijn, Schoonmaken. Het gebeurt wel heel vaak dat leerlingen eerst terechtkomen bij dagbesteding > leerwerkbedrijven > niveau 1. Dat is het hoogst haalbare. Leerwerkbedrijven (Prinsenstichting, Odeon, Philadelphia. Voorheen 40% dagbesteding, 40% sociale werkplaats, 20% bedrijfsleven. Sociale werkvoorziening: nu wachtlijsten. Nu met jobcoach via UWV het vrije bedrijf in na uitstroom. Nu meegedaan met pilot stagejobcoach van UWV. Nog wel bureaucratische problemen. Net gestart. In de onderbouw praktijkvakken en theorie. In bovenbouw theorie op lager plan en meer aandacht voor praktijkvakken gericht op uitstroom.
Successen	Leerlingen gaan naar leerwerkbedrijven van de dagbesteding, dit is een goed alternatief. Geen werk op sociale werkvoorziening: neerwaartse spiraal.

School	M.L. Kingschool (Website: www.opso-purmerend.nl)
Vestigingsplaats	Purmerend
Knelpunten	<p>Bedrijven zijn wel bereid tot stage, maar niet voor vaste baan. Bedrijven weten soms niet goed waar ze aan beginnen. Te weinig begeleiding aanwezig.</p> <p>Te voorkomen door betere voorlichting van bedrijf aan overige werknemers en geen wisseling in begeleiders.</p>
Samenwerkingsrelaties	<p>In principe regelt de school alles zelf wel; deelname aan Netwerk UWV</p> <p>Netwerkoeverleg 1 x 6 in de weken. Nazorgnetwerk MEE, UWV, jobcoachorganisatie (USG Restart, AGO, In to Work, Rentree Hoorn, De Werkmeester, Voorzet), Jongerenloket gemeente Purmerend.</p> <p>Prinsienstichting, O die baan (odeon). Niveau-1-opleiding bij Regio College (Elly Spillekom) voor kinderen.</p> <p>Praktijkschool. Lijn 5.</p>
Ambities	<p>Bezig met reorganiseren. Arbeidstoeleiding wordt meer geïntegreerd in het onderwijs. Voorbereiden op uitstroom. Al vroeg mee beginnen, door praktijk. Stond er eerst meer naast.</p> <p>Verandering door vernieuwd inzicht.</p> <p>Belemmering: Op dit moment is het onderwijsconcept nog chaotisch, over heel veel schijven. Iedereen is enthousiast en wil zich ermee bemoeien.</p> <p>Kans: als het gaat draaien zoals het hoort, is het voor de leerlingen een groot voordeel. Mogen meer doen wat ze leuk vinden en daar wordt meer aandacht aan gegeven. Nog praktijkgericht werken!.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Dynamica Onderwijs (Website: www.ankerzmlk.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	90
Verzorgingsgebied	Zaanstreek Waterland
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Door certificering (KPC) soms wel uitstroom naar vervolgonderwijs
Uitstroom naar arbeid	Per jaar verschillend. Per jaar 10 leerlingen die uitstromen, 2 naar vervolgonderwijs mbo, 2 naar dagbesteding, 6 naar werk, waarvan een deel gesubsidieerd 4 WSV 2 naar vrije bedrijf. Als onze leerlingen rond hun 20ste van school gaan, stromen ze vrijwel allemaal uit naar instellingen voor begeleid wonen of begeleid werken. Enkele leerlingen zijn in staat om in het vrije bedrijf een betrekking te vinden.
Werkwijze	<p>Van interne naar externe stages.</p> <p>Afhankelijk van het niveau van de leerling kan dit een stage worden binnen het DAC (Dag Activiteiten Centrum), WSW (Wet Sociale Werkvoorziening) of bedrijfsleven. Binnen deze stages kunnen leerlingen hun ontwikkelingen op basis van de interne stages uitvoeren en tevens leren zij arbeidsvaardigheden, zoals omgaan met collega's en leidinggevenden, sociale omgangsvormen et cetera.</p> <p>Een aantal vso-leerlingen binnen het vso komt in aanmerking om een certificaat te behalen in een aantal praktijkvakken. Het gaat hier om een landelijk gecertificeerd certificaat (KPC). Om deel te nemen aan deze opleidingen moeten de leerlingen aan bepaalde eisen voldoen die in de snuffelstages worden getest. Binnen de externe stages wordt de koppeling gemaakt tussen theorie en praktijk, aangezien leerlingen hier hun vaardigheden binnen een werkplek kunnen beoefenen. Belangrijk is de koppeling tussen 'wat leer ik op school, en gaat het ook werkelijk op dezelfde manier?'. De stages worden gecoördineerd door de stagecoördinatoren (school) en de begeleiders op de werkplek.</p> <p>Groenvoorziening, in toenemende mate in winkels.</p> <p>Binnen de vo-afdeling wordt gewerkt in negen uitstroomprofielen (zoals horeca, schoonmaak en winkelassistentie) en komt het accent steeds meer te liggen op het vergroten van de kansen op een baan of een woning.</p>

School	Dynamica Onderwijs (Website: www.ankerzmlk.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
Werkwijze (vervolg)	<p>Hiertoe geeft de school arbeidstrainingen en lopen de leerlingen verschillende stages. Indien mogelijk sluiten de leerlingen hun onderwijscarrière af met een of meer landelijk erkende examens. Een leerling kan gaan werken binnen het Dagactiviteitencentrum, een Wsw-instelling (Baanstede) of het bedrijfsleven; dit alles is afhankelijk van het ontwikkelingsniveau van de leerling. Werken bij het DAC is een onbetaalde baan met behoud van de Wajong-uitkering via een AWBZ-voorziening. Binnen de sociale werkvoorziening (Wsw) zijn intern veel arbeidsmogelijkheden, onder andere industrieel werk, groenvoorziening, in- en ompak. Ook kan men kiezen (indien de mogelijkheden er zijn!) voor een externe baan in het vrije bedrijf, organisatie of instelling. Dit kan via begeleid werken (in dienst van het bedrijf, met een aanvulling van de Wsw) of via detachering (blijft in dienst van de Wsw). Bij dit werken wordt men begeleid door een jobcoach van de Wsw. Voor sommige leerlingen is betaalde arbeid in bedrijven, organisaties en instellingen via het UWV mogelijk. Ook hier worden eisen gesteld aan werkprestatie en werkhouding. Via een re-integratiebureau wordt gezocht naar een geschikte werkplek (dit is geen taak van de school). Begeleiding en ondersteuning vindt plaats via de jobcoachorganisaties.</p>
Successen	<p>Met diploma soort theoretische achtergrond Arbeidsoriëntatietraining Eigen arbeidstrainingscentrum Voorbereiding op de stages, jobcoaches. 3 jaar nazorg. Hopelijk blijft het haalbaar financiën, wordt nu (gedeeltelijk) betaald via UWV.</p>
Knelpunten	<p>Belangrijkste knelpunt zijn de wachtlijsten voor Wsw-banen (3 à 4 jaar). Ze schrijven leerlingen daarom al heel vroeg in. Samenleving mag er meer rekening mee houden. Financiën. Deels uit schoolbudget, deels uit opbrengsten die we maken en verkopen. EU-subsidies, dit jaar stopgezet. Vanuit eigen formatie, middelen beperkt.</p>
Samenwerkingsrelaties	<p>UWV is het allerbelangrijkste. Deelname in netwerken. MEE, autismeorganisaties, veelal Wsw-instelling. Plaatselijk ROC, Regiocollege. Odeon-zorginstelling Heliomare Formule Hoorn, kinderen met autisme. Netwerken: netwerk arbeid (plaatselijk netwerk) waaraan ook praktijkschool deelneemt Politie en zorginstellingen</p>

School	Dynamica Onderwijs (Website: www.ankerzmlk.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
Ambities	<p>Alle kinderen aan het werk. Ook die in de dagbesteding komen, kunnen allemaal een zinvolle maatschappelijke invulling geven, van krantenwijk tot tuintjes onderhouden.</p> <p>Als school zouden ze graag een buurtteetcafé willen realiseren en een kledingherstelbedrijfje. Ze hebben al een timmerwerkplaats en tuinonderhoudswinkeltje. In de buurt zinnige dingen doen. Effect: integratie.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

Instelling	ROC Regiocollege (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
Welk(e) type(n) leerling(en) worden vanuit het vso op uw instelling ingeschreven?	<p>Vanuit de verschillende clusters 1-4, voornamelijk gedragsproblematiek.</p> <p>Voornamelijk van het Altra College.</p> <p>Heliomare-Helioskoop</p> <p>REA-College</p> <p>Intern zorgteam, rechtstreeks contact met toeleverende scholen.</p>
Welke onderwijsvorm volgen zij op uw instelling en op welk niveau volgen zij onderwijs?	<p>Regulier onderwijs. Met begeleiding van AB.</p> <p>Sinds dit schooljaar een plusvoorziening: sommige LGF-leerlingen gaan ook delen van een opleiding daar volgen.</p> <p>Plusvoorziening: XTRA: 4 coaches van 9.00 – 16.00 uur. Als het vastloopt op regulier of men krijgt huiswerkbegeleiding/workshops. Er wordt wel echt onderwijs gegeven. Deze voorziening komt boven op AB.</p> <p>Alle niveaus, maar hoofdmoot in 1 en 2</p>
Instroom: in welke opleidingsrichtingen stromen vso-leerlingen vooral in?	<p>77 deelnemers met LGF</p> <p>Over alle opleidingen verdeeld. 12 leerlingen bij AKA, oriënterend jaar voor niveau 1.</p> <p>Veel Techniek, economie en ICT</p>
Hoeveel van hen verlaten uw instelling met een diploma?	Ongeveer 60-70%

Instelling	ROC Regiocollege (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
In hoeverre leidt deze diplomering tot een arbeidsplek?	<p>Geen zicht op nazorg. Wel gedaan door afdelingen zelf, maar bij servicecentrum geen info.</p> <p>Veel niveau 1 en 2. Veel leerlingen niveau 1 stromen door naar 2.</p> <p>Jobcoach via UWV, als het meezit is er ook hulp voor uitstroom.</p> <p>Bol-opleiding heeft nu geen jobcoach, maar dat is wel wenselijk.</p> <p>Ander knelpunt: leerlingen met een beperking verdienen meerdere kansen en dat vinden anderen niet altijd.</p>
Uitstroom: zijn er functies en sectoren waar voormalig vso-leerlingen relatief vaak werk vinden?	<p>Zwaartepunt ligt op laag niveau.</p> <p>Niveau 3 en 4: 11 van de 80 leerlingen.</p> <p>Sectoren</p>
Zijn er algemene/specifieke knelpunten te noemen bij leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>Er waren knelpunten over de overdracht; na gesprek met Altra wel verbetering. Jongeren werden onvoldoende voorbereid op het mbo. Nu betere voorlichting in laatste jaar Altra.</p> <p>Vaak nieuwe AB'er, gaf ook spanning bij start.</p> <p>Ook een aantal klassikale momenten voor LGF-leerlingen.</p>
Welke successen kent u specifiek met leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>Goed contact tussen de AB en de zorgcoördinator.</p> <p>Nu samenwerkingsverband met Altra College afdeling Techniek. Geleidelijke overgang van vso naar mbo. Men heeft hier hoge verwachtingen van.</p> <p>Specifieke ontwikkeling omdat problemen werden ervaren met niveau-1-leerlingen.</p>
Met welke organisaties werkt u samen bij het toeleiden naar arbeid (namen en contactinformatie)?	<p>UWV voor jobcoaching</p> <p>MEE</p> <p>Verschillende jobcoach: Odeon en Voorzet (autisme)</p>
Zijn er specifieke werkgevers die zich richten op werknemers met een handicap (namen en contactinformatie)?	Odeon heeft wel een behoorlijk bestand met werkgevers, evenals Heliomare.
Waar in onderscheiden deze werkgevers zich van anderen?	Meer feeling met de doelgroep.
Werken er in uw instelling mensen met een handicap?	Bij de postverwerking via werkervaringsplek, nu vast in dienst.
Welke ambities heeft de instelling voor de toekomst?	Er is nu weinig contact met werkgevers. Op de onderwijsafdelingen zelf is meer contact met stagebedrijven groot belang!

Instelling	ROC Regiocollege (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Zaandam
Welke verbeteringen zijn er nodig in de samenwerking met het voortgezet speciaal onderwijs enerzijds en werkgevers anderzijds? Wat zijn hiervoor kansen en welke belemmeringen spelen een rol?	Zie onder
Welke samenwerkingsrelaties acht u noodzakelijk om tot optimale prestaties te komen?	Nauwe samenwerking met de toeleverende scholen. Ook op beleidsniveau. Samenwerking met andere steunpunten Noordkop en Horizon. Kenniskring met andere ROC's om van elkaar te leren.

Groot Amsterdam

School	Visio (Website: www.visio.org)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster 1, blinden en slechtzienden
Aantal vso-leerlingen	
Verzorgingsgebied	Noord- en Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht
Onderwijsaanbod	In Amsterdam alleen diplomagericht onderwijs, populatie Huizen is er een met meer leerlingen die niet kunnen leren. Dit voorloopt goed en zonder knelpunten. Leerlingen vragen rugzak aan.
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Bijna iedereen gaat naar mbo en hbo.
Knelpunten	Arbeidsmarkt wel een probleem. Landelijk onderzoek VISIO naar de aansluiting met de arbeidsmarkt en wat het onderwijs daar nog aan kan verbeteren.

School	Orion College AG Bell
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster 2 Taalexpertisecentrum en voortgezet speciaal onderwijs voor leerlingen met een auditieve en communicatieve hulpvraag
Aantal vso-leerlingen	286
Verzorgingsgebied	Zaanstreek Waterland, Amsterdam, Flevoland.
Onderwijsaanbod	De schakelafdeling: hier worden hiaten in de basisschoolkennis zo veel mogelijk weggewerkt; De praktijkafdeling, een beroepsgerichte afdeling, gericht op arbeid en doorstroom naar mbo niveau 1; vmbo en havo
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Mbo en hbo
	Verdere gegevens ontbreken

School	Orion College Kingmaschool (Website: www.kingmaschool.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap en gedragsproblemen
Aantal vso-leerlingen	300
Verzorgingsgebied	Groot Amsterdam
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Via certificering (KPC, IVIO) naar mbo Afgelopen jaar 2 leerlingen naar niveau 2. Wel een aantal vso-leerlingen die niveau 1 hebben gehaald, sommigen na een jaar naast werk niveau 2.
knelpunten	Hele andere vorm van onderwijs, veel meer zelf doen, in tegenstelling tot vso. Vaak een valkuil. Competentiegericht leren.
Uitstroom naar arbeid	Praktijkonderwijs met uitstroomrichtingen onder andere: Schoonmaak – assistentsniveau en niveau 1 mbo Vliegtuigschoonmaak – niveau 1 Horeca – assistentsniveau en niveau 1 mbo Groen – assistentsniveau en bosmaaidiploma en Veiligheidscertificaat Detailhandel – assistentsniveau + niveau 1 mbo Kappersopleiding – assistentsniveau Stratenmakersopleiding – niveau 1 Op locatie aan het werk. Door doen leert men. Jaarlijks uitstroom van ongeveer 30 leerlingen, zwaartepunt bij arbeid.

School	Orion College Kingmaschool (Website: www.kingmaschool.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Werkwijze	Tijdens schooltijd begeleid en gecorrigeerd in werkhouding en assessment op stage > Uiteindelijk zelfstandig op stage. Bespreken met ouders en de leerling wat vervolgstap wordt. School geeft advies. Dagbesteding: stageproject en aanmelden bij dagbesteding. Voor werkvoorziening komt UWV op school. Zorgen voor werkplek door middel van individuele stage > voordragen aan werkgever. Uitleggen van voordelen
Successen	Uitstroom naar grote winkelketens en horecaketens. Trots op elke leerling die met een baan van school gaat.
Knelpunten	Op dit moment veel knelpunten door veranderende WSW. Mensen op de wachtlijst, leerlingen die net geplaatst zijn en over paar maanden weer hun baan verliezen. Veranderende instroom naar dagbesteding: IQ < 60 wel, daarboven niet meer. Onbekend maakt onbemind. Sommige gemeentelijke organisaties zijn huiverig voor de doelgroep. Van het kastje naar de muur, bijvoorbeeld Stadsdeelkantoren, DWI, UWV zelf, gemeente. Bij MKB is dat veel makkelijker. Graag meer sturing bij gemeentelijk instelling, bijvoorbeeld target van 5% werknemers met beperking.
Samenwerkingsrelaties	UWV Pantar ROC van Amsterdam, heel soms Hilversum (detailhandel).
Ambities	Altijd bezig om leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op de arbeidsmarkt en de maatschappij. Goed blijven inspelen op de dingen die op de school afkomen. Kansen liggen in schoonmaakbranche en detailhandel en horeca. Maar het gaat nu om hoe de school dat realiseert. Blijven de WSW en subsidie zoals die nu bestaan?? Hoe kunnen de leerlingen daarvan zo goed mogelijk blijven profiteren?
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee, wel in andere netwerken

School	OG Heldringschool (Website: www.deheldringschool.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	145
Verzorgingsgebied	Groot Amsterdam
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	ROC 1, opleidingen die aansluiten op de KPC-certificering: Groenvoorziening Detailhandel
Werkwijze	Via certificering (KPC, IVIO) naar mbo
Successen	3 à 4 leerlingen: facilitair medewerker, gaan zelfs door met niveau 2 (Ronald McDonald-centrum), ze kunnen ook richting beveiliging. Gegarandeerd een baan bij ISS. Werken in de zorg (Zorg en welzijn niveau 1, met demente bejaarden).
Knelpunten	Knelpunt naar doorstroom ROC, er moet nog gekeken worden naar IQ 70 leerlingen kunnen niet naar ROC, het moet een kleine locatie zijn, alles in één. Er ligt te veel nadruk op cognitieve vakken, Engels, maatschappijleer.
Uitstroom naar arbeid	
Werkwijze	Opleiding binnen de school halen (gericht praktijkonderwijs), aanpassing in tempo ZMLK niet erg ontwikkeld. Materiaal van elders halen, spullen van Pro. Pro-motie methodieken. KPC-opleidingen: maar 7% van zmlk-scholen doet hieraan mee ... ROC-facilitair medewerkersproject met baangarantie. Korte lijnen met UWV. Jobcoachorganisatie De werkmeester. Vervolgnetwerk, zmlk-netwerk inclusief UWV, MEE
Successen	Het toch steeds weer uitplaatsen van leerlingen naar werk en opleidingen
Knelpunten	Wet- en regelgeving is niet passend voor de opdracht
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee, wel andere netwerken

School	A. Laudyschool (Website: www.alphonslauduy.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster 3. Onderwijs aan leerlingen met een (ernstige) verstandelijke handicap
Aantal vso-leerlingen	130
Verzorgingsgebied	Groot Amsterdam
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Een enkeling gaat naar ROC Amsterdam. Samenwerking met praktijkscholen, leerlingen blijven op vso ingeschreven en volgen vakken op ROC, dit betaalt het vso.
Werkwijze	Via certificering (KPC, IVIO) naar mbo
Successen	
Knelpunten	Mbo is niet ingericht op leerlingen met verstandelijke beperking
Uitstroom naar arbeid	Varieert jaarlijks
Werkwijze	4 leerroutes/uitstroomprofielen: 1. arbeidsgericht inclusief WSW 2. dagbestedingsgericht 3. vervolgonderwijs (vorig jaar 2 leerlingen, dit jaar 2 leerlingen met ROC en PrO, PrO-opleidingen in zorg en welzijn, techniek, horeca, detailhandel: 2 leerlingen in die route meegelopen. Allen Wajong; uitstroom bepalend of het geheel of gedeeltelijk is (4 gedeeltelijk).
Successen	100% komt goed van school af. Ze hebben allemaal een vorm van dagbesteding of arbeid. Het mooie ervan is dat ze vanuit situatie van dagbesteding groeien naar het vrije bedrijf. Investeren in de relatie, goed communiceren, contact houden. Docenten van de bovenbouw doen intensieve stagebegeleiding. Betrokkenheid is er ook van ouders.
Knelpunten	Stageplaatsen zorgaanbieders, gebruik van AWBZ (stageplekken zijn niet gratis). Leerkracht begeleidt leerlingen intensief op stage. CIZ geeft nog indicaties hiervoor af (Amsterdam is hierin nog maar de enige gemeente).
Samenwerkingsrelaties	Philadelphia Cordaan Pantar Werkmeester, via UWV, Allerlei hulpinstanties, zoals MEE Zorgaanbieders. Klein netwerk van 3 scholen inclusief UWV, leerlingen worden gevolgd als ze van school af zijn

School	A. Laudyschool (Website: www.alphonslaudynl.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Ambities	<p>Meer KPC-certificaten. Meer leerlingen naar niveau 1, laatste jaren meer instroom van leerlingen met lager IQ, mbo is duidelijke drempel.</p> <p>Aandacht voor mogelijke werkgever en de mogelijkheid tot loondispensatie arbeidsgericht uitstromen.</p> <p>Dagbesteding in Amsterdam: grote range van werkplaats tot echt werkgerelateerd. Dagbesteding bijvoorbeeld ook in Ikea.</p> <p>Intern gericht, goed bezig om via te leerroutes werken.</p> <p>Leeropbrengsten staan hiervoor vast, dat correspondeert met uitstroom. Ook kunst en cultuur.</p> <p>Glazenhuys: daar exposeren ze een maand: werk van zowel leerlingen als kunstenaars.</p> <p>Multifunctioneel centrum, tentoonstelling</p> <p>Werkplaats ontwikkelen voor alle zmlk-scholen, stuk productie.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Ja

School	Orioncollege de Wetering (Website: www.vsodewetering.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Typering	Cluster-4-leerlingen met ernstige gedragsproblematiek
Aantal vso-leerlingen	100
Verzorgingsgebied	Groot Amsterdam Haarlemmermeer
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Uitstroom niveau 1 ROC
Werkwijze	Certificaten (KPC) op school halen
Successen	Iedere leerling die dit haalt.
Knelpunten	ROC te massaal, weinig controle op aanwezigheid
Uitstroom naar arbeid	Jaarlijks ongeveer 10 leerlingen
Werkwijze	<p>School is volop in ontwikkeling:</p> <p>Interne stagelijn</p> <p>Externe stages</p> <p>Contracten met leerlingen (wennen aan regels en afspraken)</p>
Samenwerkingsrelaties	<p>Verzorgingshuis</p> <p>Wellness centrum</p> <p>Kinderboerderij</p> <p>Werkgevers met goed personeelsbeleid zoals AH en Mc Donalds</p> <p>Into work jobcoaching</p>
Ambities	Meer aansluiten bij praktijkscholen
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Altra college (Website: www.altracollege.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam (diverse regionale vestigingen)
Typering	Cluster-4-leerlingen met psychiatrische problemen en ernstige gedragsproblemen, ook voor residentiële leerlingen
Aantal vso leerlingen	750
Verzorgingsgebied	Groot Amsterdam, Haarlemmermeer, Zaanstreek waterland
Onderwijsaanbod	Diplomagericht Arbeidsgericht
Samenwerkingsrelaties	Bascule, jeugdpsychiatrie AMC
	Geen informatie verkregen

Instelling	ROC van Amsterdam (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Welk(e) type(n) leerling(en) worden vanuit het vso op uw instelling ingeschreven?	Gedragsproblemen, zmok-scholen. Vso-slechthorenden Zml 50% van de leerlingen die instromen heeft probleem-/psychische achtergrond Van cluster 1 maar weinig (+/-15 leerlingen) Aantal zml'ers onduidelijk
Welke onderwijsvorm volgen zij op uw instelling en op welk niveau volgen zij onderwijs?	Alle opleidingen alle niveaus
Instroom: in welke opleidingsrichtingen stromen vso-leerlingen vooral in?	Vso-leerlingen stromen in op verschillende opleidingen. Zml'ers stromen in op niveau 1, komen in AKA-groepen. Diverse opleidingsrichtingen: bakkers, stof op de winkelvloer, iets in handel en administratie, fietsenproject, facilitair, horeca, kok-assistenten. Andere leerlingen in andere richtingen, alle niveaus. Zmok in reguliere groepen. Ex-psychiatrische patiënten in aparte klas. Angstige kinderen, veel extra begeleiding. Inhuur mensen van Spirit. Deels betaald door het Rijk, deels door gemeente uit plusgeld 3 jaar lang, dit is eerste jaar. Plusklassen voor ernstig belaste leerlingen, verstandelijke beperking. 2 trajecten, eigen leerkracht formatie voor deze groepen. Insteek: economische zelfstandigheid.
Hoeveel van hen verlaten uw instelling met een diploma?	Onbekend
In hoeverre leidt deze diplomering tot een arbeidsplek?	Onbekend
Uitstroom: zijn er functies en	Niet een speciale sector. Deel stroomt door op hbo. Er is

Instelling	ROC van Amsterdam (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
sectoren waar voormalig vso-leerlingen relatief vaak werk vinden?	<p>geen zicht op.</p> <p>Rugzakleerlingen uitstroomgegevens. Welke sectoren juist niet? Sport en bewegen: lastig, hotelschool: lastig. Juist goed: haarverzorging, uiterlijke verzorging, de bakkers (kleinschalig). Juridische dienstverlening (niveau 3 en 4, bbl)</p> <p>Aantal leerlingen dat uitstroomt met Wajong is onbekend, het zijn er wel opvallend weinig. Leerlingen moeten dit zelf regelen.</p>
Zijn er algemene/specifieke knelpunten te noemen bij leerlingen die instromen vanuit het vso?	Bezuinigingen.
Welke successen kent u specifiek met leerlingen die instromen vanuit het vso?	<p>Emma@work uitzendbureau voor leerlingen met lichte handicap of chronische ziekte.</p> <p>Ze krijgen altijd veel tips via contactpersoon UWV.</p> <p>Projecten voor uitstroom rugzakleerlingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • restaurant Freud, tijdens en na opleiding werken • speciale contacten die docenten hebben met werkgevers • Pantar • Mc Donaldcentrum, beveiligingsberoepen. <p>Voorbestaan van deze trajecten is onzeker</p> <p>Wsw: meer dan 50% bezuinigd.</p>
Met welke organisaties werkt u samen bij het toeleiden naar arbeid (namen en contactinformatie)?	<p>UWV</p> <p>Voor mlk-leerlingen samenwerking met zorgboerderijen.</p> <p>Slingerjongeren: een aparte organisatie die leerlingen met vooral gedragsproblemen helpt om arbeidsvaardigheden te ontwikkelen. Straatvoetbalbond, dezelfde doelen, vooral voor zmok'ers.</p>
Zijn er specifieke werkgevers die zich richten op werknemers met een handicap (namen en contactinformatie)?	<p>Die waren er altijd wel.</p> <p>Veranderende Wajong is minder aantrekkelijk voor werkgevers.</p> <p>Veel bedrijven zijn wel bereid om leerlingen een kans te geven door middel van stage of een arbeidsplaats, bijvoorbeeld de ABN AMRO en C1000.</p>
Waarin onderscheiden deze werkgevers zich van anderen?	<p>Door leerlingen binnen te halen, minder last te hebben van koudwatervrees, meer vertrouwen in leerlingen.</p> <p>Ze geven de leerlingen meer tijd om te wennen.</p>
Werken er in uw instelling mensen met een handicap?	<p>Ja vooral lichamelijk en auditief. Ook blinde kinderen.</p> <p>Autisme-spectrum.</p> <p>Uitstroom eigen leerlingen niet naar intern (ook vanwege vacaturestop in verband met bezuinigingen), wel interne stages voor rugzakleerlingen.</p>

Instelling	ROC van Amsterdam (Website: www.roc.nl)
Vestigingsplaats	Amsterdam
Welke ambities heeft de instelling voor de toekomst?	<p>Alle leerlingen moeten gelijke kansen krijgen om te ontplooiën.</p> <p>Steunpunt studie en handicap houdt met ontwikkeling naar passend onderwijs op, wordt wegbezuinigd per 1 januari 2011, misschien oplossing?? Het steunpunt wordt gezien als luxekantoor, het kost alleen maar geld.</p>
Welke verbeteringen zijn er nodig in de samenwerking met het voortgezet speciaal onderwijs enerzijds en werkgevers anderzijds? Wat zijn hiervoor kansen en welke belemmeringen spelen een rol?	<p>Verbeteringen vso: warme overdracht. Zo veel mogelijk voor zomervakantie doorgeven wat de intenties zijn.</p> <p>Meeloopdagen, AB'er vanuit vso.</p> <p>Afstemmingsoverleggen. Meer op papier zetten van elkaars verwachtingen hoe de samenwerking eruit ziet.</p> <p>Werkgevers: economische tijd zit tegen. Een paar jaar terug was er een tekort aan arbeidskrachten, schoolwerk benaderd of ze nog leerlingen hadden. Is nu niet het geval.</p> <p>Wat is nodig? Een wettelijk stimulans: bijvoorbeeld initiatief: 1% van werknemers van een bedrijf: handicap.</p> <p>Kenwerk, brancheorganisatie, hebben contacten met mensen die leerlingen toeleiden naar arbeid.</p> <p>Wetgeving rond diplomering veranderen. Wettelijk regelen dat een dove geen luistertoets Engels hoeft te doen (gouden kans). Examinering.</p> <p>Aantal uren stagelopen is voor aantal leerlingen met LGF niet mogelijk.</p> <p>Flexibelere wetgeving ten aanzien van examinering en stages.</p> <p>Belemmering: school wordt afgerekend op uitstroompercentages. Effect: al bij de intake deuren dicht houden voor deze 'risicogroep'.</p> <p>LGF: extra begeleiding voor opleidingen; docenten staan er niet open voor. Waar komt de weerstand vandaan?</p> <p>Cultuur: 'we doen allemaal normaal, zorg maar dat je normaal doet'.</p> <p>Het kost veel tijd en energie om dit te doorbreken. Voor AB'er moeilijk om mentor te spreken, die wil zijn tijd efficiënt gebruiken. School is hier druk mee bezig, het gaat steeds beter. Dit speelt vooral bij leerlingen met gedragsprobleem; de leerkracht ziet het als extra last.</p>
Welke samenwerkingsrelaties acht u noodzakelijk om tot optimale prestaties te komen?	<p>UWV.</p> <p>Brancheorganisaties.</p> <p>Goede intake, warme overdracht vso-scholen.</p> <p>Geen subsidies. Binnen formatie, dus eigen middelen.</p>

Gooi en Vechtstreek

School	Visio (Website: www.visio.org)
Vestigingsplaats	Huizen
Typering	Cluster 1 blinde en slechthziende leerlingen met meervoudige beperking
Aantal vso-leerlingen	
Verzorgingsgebied	Noord- en Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
	Verder geen gegevens bekend

School	De Trappenberg (Website: www.mytyschool-detrappenberg.nl)
Vestigingsplaats	Huizen
Typering	Cluster-3-school voor leerlingen met lichamelijke of meervoudige beperking
Aantal vso-leerlingen	100
Verzorgingsgebied	Gooi en Vechtstreek
Onderwijsaanbod	Sinds kort diplomagericht (vmbo) Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Nog niet
Uitstroom naar arbeid	Gaat via de jobcoaches Geen tijd voor eigen contact met bedrijven Voor stages eigen netwerk gebruiken van leerkrachten en ouders
Werkwijze	
Successen	Succeservaring nog heel pril. Contacten warmhouden, ze steeds bewust maken van wat de school nodig heeft
Knelpunten	Bedrijven zijn te weinig zo ingericht dat ze rekening kunnen houden met lichamelijke beperking
Samenwerkingsrelaties	Veel contact met re-integratiebureaus, UWV, Stichting MEE. Gebruikmaken van bestaande instellingen. Kijken naar de mogelijkheden van kinderen. Overdragen naar zo'n instelling. Bijvoorbeeld Reinaerde, opleiding TRES, werkend leren. Sherpa Voorwerk: arbeidstoeleiding, jobcoach van Philadelphia, 's Heerenloo
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Klimopschool (Geen website)
Vestigingsplaats	Hilversum
Typering	Cluster-3-school voor kinderen met een verstandelijke beperking
Aantal vso-leerlingen	55
Verzorgingsgebied	Gooi en Vechtstreek
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Enkele leerlingen per jaar naar ROC
Uitstroom naar arbeid	
Werkwijze	Via stagebedrijven, actief meedenken van ouders en leerlingen, leerkrachten Soms via instellingen
Successen	Specifieke successen > individuele verhalen, leerlingen die uitgestroomd zijn naar werk via stage, vervolgens bbl-traject scholen Automonteur, groenvoorziening, dierverzorging
Knelpunten	Grootste knelpunt is de begeleiding op de werkplek als ze nog op school zitten. Te weinig formatie. Bepaalde categorie heeft meer mogelijkheden richting het vrije bedrijf als er meer begeleiding in het voortraject mogelijk is. Initiatieven geweest met extra subsidie, tweemaal buiten de boot gevallen. Overload aan aanvragen.
Samenwerkingsrelaties	Kort lijstje: bureau Voorwerk, Sherpa Diverse scholen, UWV, MEE, ROC en re-integratie-bedrijven. Specifiek voor leerlingen kleinschaliger overleg met zml-scholen in de regio, en met MEE en UWV. De Klimopschool en de Mozarthof.
Ambities	Afstemming van het onderwijs. Ook via het REC. Nog meer finetunen op wat leerlingen nodig hebben.
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

School	Mozarthof (Website: www.mozarthof.nl)
Vestigingsplaats	Hilversum
Typering	Cluster-3-school voor kinderen met een verstandelijke beperking
Aantal vso-leerlingen	140
Verzorgingsgebied	Gooi en Vechtstreek
Onderwijsaanbod	Arbeidsgericht Dagbesteding
Uitstroom naar vervolgonderwijs	Uitstroom naar vervolgonderwijs, verlaten voortijdig school naar PrO (2 leerlingen per jaar). Doorstromen naar mbo op basis van profiel leerlingen is niet haalbaar.
Uitstroom naar arbeid	
Werkwijze	<p>Via werkervaringsprojecten (WEP) doet de leerling zowel binnen als buiten de school reële werkervaring op. Er zijn vijf werkervaringplekken: catering, bos, boer, onderhoud (technische klusjes in en om de school) en personeelsdienst (huishoudelijk werk). In de roostervakken en WEP wordt tevens gewerkt aan de leerlijnen Leren leren, Sociale competentie en Werken. Tevens wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn van de betreffende leerling en waar zijn belangstelling naar uitgaat.</p> <p>Als de leerling 17 jaar wordt, wordt uitgekeken naar een passende stage. Hiervoor maakt de school gebruik van het netwerk van centra voor dagbesteding, sociale werkplaatsen en reguliere bedrijven. Het streven is dat dit leidt tot een definitieve plek in (begeleid) werk of dagbesteding. In de laatste stage wordt de leerling specifiek voorbereid op de vermoedelijke uitstroomplek.</p>
Successen	Het succes: alle leerlingen op een passende plek krijgen. Wajong-uitkering, maar wel drie dagen zinvolle tijdsbesteding
Knelpunten	<p>Onduidelijkheid wettelijk kader. Slecht erop kunnen anticiperen hoe het uiteindelijke stagebedrijf er echt uit moet zien.</p> <p>Eindonderwijs; de school krijgt middelen binnen om onderwijs te bieden, maar niet voor een voldoende/goed gericht stagebedrijf. Groepsleerkrachten hebben onvoldoende zicht op het beroepsveld.</p> <p>Onderwijsondersteuning is ingericht met consultant stage en arbeid. ESF-subsidietrajecten: nog niet aan deelgenomen; nu wel proberen om voor twee jaar hierop aan te haken.</p>

School	Mozarthof (Website: www.mozarthof.nl)
Vestigingsplaats	Hilversum
Samenwerkingsrelaties	<ul style="list-style-type: none"> • Zorgcentra in omgeving, twee grote centra • Dagbesteding ook nodig • Vanuit diverse gemeenten is er contact met sociale werkgebieden. Gooi en Vechtstreek SWV. • Contacten met vrije bedrijven (consulenten stage en arbeid) <p>UWV en CIZ (voor uitkering en integratie om trajecten in te zetten). Voor leerlingen die naar vrije werkbedrijf uitstromen. Reactive (integratiebureau in Hilversum MoRe traject) gefinancierd vanuit CIZ.</p>
Ambities	<p>Ambitie → 100% stroomt uit op wat verwacht mag worden qua mogelijkheden en instroomniveau. Opbrengstgericht werken. Streven: 100% uitstroom op te verwachten niveau van uitstroom.</p>
Participatie in regionaal platform onderwijs arbeidsmarkt	Nee

Bijlage 2

Geïnterviewde personen

- De heer P. van Baaren – staf arbeidskundige UWV Noord-West
- De heer M. de Boer – bedrijfsleider Breugems Brouwerij
- De heer L. Bos – projectleider Actieplan Jeugdwerkloosheid Noord-Kennemerland
- De heer S. Butter – manager P&O Deen supermarkten
- Mevrouw D. Hafkamp – projectleider project Wajongers in Slotervaart Ziekenhuis Amsterdam
- De heer Hendriks – vestigingsmanager La Place Amsterdam
- De heer B. van de Leur – Verzorgingshuis Torendaal Amsterdam
- De heer M. Muller – Projectleider Actieplan Jeugdwerkloosheid Gooi en Vechtstreek
- Mevrouw F. Pars – staf arbeidskundige UWV Groot Amsterdam
- De heer R. de Waal – vestigingsmanager Xenos Westzijde Zaandam

- Mevrouw Y. van de Berg, uitstroomcoördinator, De Trappenberg Huizen
- De heer H. van Bleisem, stagecoördinator De Eenhoorn, Hoorn
- De heer P. Detering, directeur Dynamica Onderwijs, Zaandam
- De heer L.Dijk coördinator steunpunt ROC Novacollege
- Mevrouw A. Eriks, steunpunt Horizoncollege Alkmaar
- Dhr.K. van Heesbeen, directeur de Mozarthof Hilversum
- Mevrouw M. Helleman, steunpunt ROC van Amsterdam
- Mevrouw H. van der Hoorn, directeur Het Molenduin Santpoort
- Mevrouw F. Knol, locatiedirecteur A. Laudyschool Amsterdam
- Mevrouw N. Koch, leerkracht Visio Onderwijs Huizen
- De heer A. Kos, stagecoördinator De Alk, Alkmaar
- De heer R. Krom, teamleider Praktijkstroom, Heliomare Wijk aan Zee
- De heer R. Lang, stagecoördinator De Wetering Amsterdam
- De heer J. Loenen, stagebegeleider Gunningschool Haarlem
- De heer G. Leeghwater, steunpunt ROC Kop van Noord-Holland, Den Helder
- Mevrouw E. van Oostveen, stagecoördinator Klimopschool Hilversum
- Mevrouw D. Pauwe, coördinator steunpunt Regiocollege Zaandam
- Mevrouw Y. Pijlers stagecoördinator ML Kingschool, Purmerend
- Mevrouw M. Poortman, directeur Liniecollege, Den Helder
- De heer R. Rook O.G. Heldringschool Amsterdam
- De heer M. Schlötz, locatiedirecteur Bureau Arbeidsparticipatie De Spinaker, Alkmaar
- Mevrouw K. Schuitemaker, directeur VSO Hendrik Mol, Schagen
- Mevrouw A. Sinnige, steunpunt ROC Horizoncollege Alkmaar
- De heer R. Slingerland, teamleider VSO, De Waterlelie Cruquius
- Mevrouw M. Termeulen, jobcoach Kingmaschool Amsterdam
- De heer B.Tromp, directeur De Zevensprong Beverwijk
- Mevrouw A. Verslagers, stagecoördinator Van Voorthuissenschool Haarlem
- Mevrouw E.Visser, arbeidstoeleider De Schelp, Haarlem

Bijlage 3

Lijst van gebruikte afkortingen

AB	Ambulante begeleiding
AKA	Arbeidsmarktgekwalificeerde assistent
ATC	Arbeidstrainingcentrum
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BOL	Beroepsopleidende leerweg
CIZ	Centrum indicatiestelling zorg
CVI	Commissie voor de indicatiestelling
ESF	Europees sociaal fonds
GGZ	Geestelijke gezondheidszorg
HAVO	Hoger algemeen vormend onderwijs
HBO	Hoger beroepsonderwijs
IRO	Individuele re-integratie overeenkomst
LG	Lichamelijk gehandicapt
LGF	Leerlinggebonden financiering
LZK	Langdurig zieke kinderen
Mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
MG	Meervoudig gehandicapt
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
PRO	Praktijkonderwijs
nWajong	Nieuwe Wet Arbeid Jong Gehandicapten (met ingang van 1 januari 2010)
RMC	Regionale Meld- en Coördinatiefunctie
ROC	Regionaal opleidingscentrum
SO	Speciaal onderwijs
UWV	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen
Vmbo	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vso	Voortgezet speciaal onderwijs
WAJONG	Wet Arbeid Jonggehandicapten
WWB	Wet Werk en Bijstand
WEC	Wet op de Expertisecentra
WPO	Wet op het Primair Onderwijs
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
WVO	Wet op het Voortgezet Onderwijs
ZMLK	Zeer moeilijk lerende kinderen
ZMOK	Zeer moeilijk opvoedbare kinderen